

OOSTVLAAMSE ZANTEN

TWEEMAANDELIJKS ALGEMEEN TIJDSCHRIFT VOOR VOLKSKUNDE

ORGAAN VAN DE KONINKLIJKE BOND DER OOSTVLAAMSE VOLKSKUNDIGEN

van de dienst voor volkskundige enquêtes in Vlaanderen
en van het internationaal studiekomitee voor ommegangsreuzen

Redaktie : Lic. Renaat van der Linden, Godveerdegemstraat 15, B 9620 Zottegem

Redaktieleden : Maurits Broeckhove, Lic. Marcel Daem,

Dr. René Haeseryn, A. Gaston Homblé.

Ruil en Recensiedienst : A.G. Homblé, Bibliotheek, Kraanlei 65, B-9000 Gent.

Alle stortingen op postrek. nr. 000-0096946-43, Bond Oostvlaamse Volkskundigen, Gent

Prijs : 75 F

INHOUD

M. VAN WESEMAEL. De Gentse 'Suikerbakkers' aan het woord	216
M. BROECKHOVE. De duivel te Gent. Volksverhalen	227
R. VAN DER LINDEN. Kongres van de International Society for European Ethnology and Folklore & de Publikatie problems of the European Ethnography & Folklore. USSR - Suzdal sept.-okt. 82	235
D. LAMARCQ. Kongres Federatie van Nederlandse Verenigingen voor Oudheidkunde & Geschiedenis van België & sektie Volkskunde	236
M. BOUSARD & R. VAN DER LINDEN. Horebeke. Vierdagen van dec. 1981 tot sept. 1983. Belang van een weekblad en van spelevolutie	237
Personalia	
R. VAN DER LINDEN. Een kwart van een eeuw sekretariaat : Maurits Broeckhove	214
Idem. Redaktie van ons tijdschrift : Marcel Daem - 25 jaar	215
Boekbespreking	
J. FLAMANT. Geraardsbergen in de tijd van toen 1899-1959. S. Godfroid	240
Inhoud Jaargang 1982	245

Een kwart van een eeuw sekretariaat : Maurits BROECKHOVE

Onze Bond bestaat meer dan een halve eeuw. De tijd raast snel. Beseffen we, wat het betekent meer dan een kwart van een eeuw mede de verantwoordelijkheid voor een (meer dan provinciale) Bond dragen ?

Er wordt in ons land en elders 'veel' geschiedenis geschreven, d.w.z. sommige personen noteren min of meer stipt 'het geregeld verhaal' van verenigingen, klein en groot, van gemeenschappen en gemeenten, zwak of invloedrijk, enz.

Er wordt in ons land en elders ook geschiedenis 'gemaakt', d.w.z., dat bepaalde personen door hun daden en deugden, door hun beslissingen en besluiten de gang van een grote of kleine gemeenschap (helpen) bepalen.

Naar we hopen, of hopen mogen, brengt iemand het geduld en de moed op om in onze provincie en/of in ons land de geschiedenis van de Volkskunde vast te leggen. (1)

Die persoon zal vaststellen, hoe in onze provincie de naam, d.i., de persoon van Maurits Broeckhove met zeer vaste regelmaat en veelvuldig optreedt, over een termijn van vijftientig jaar en heel wat meer, stipt door de jaarlijkse verslagen van onze provinciale vereniging, met verslagen van het bestuur, soms maandelijks, een heel jaar door, regelmatig door publikaties in tijdschriften, maar uitzonderlijk door een driedubbele bekroning in de reeks het Alfons de Cockfonds. (2)

Bij de studie van de Gentse feesten in het kader van het Museum voor Volkskunde zal een vorser zeer vaak zijn naam aantreffen, als optekenaar voor een of ander spel.

De lof van een sekretaris uitbazuinen, dat aanvaardt Maurits helemaal niet. In aansluiting met de twee boven aangehaalde punten stel ik het op prijs aan te stippen, dat hij zich op twee gebieden werkelijk verdienstelijk heeft gemaakt, en door het leveren van veel materiaal voor de geschiedschrijving van de Volkskunde in onze provincie en daarbuiten, en daarnaast is hij door zijn kunde en ijver de beoefenaar van de wetenschap geweest, in een dienende daadvaardigheid, voorbeeldig als weinigen voor beide ernstige opdrachten.

De post van het sekretariaat beperkt zich niet tot het administratieve werk, briefwisseling met leden, met provinciale en nationale diensten. Indien volkskundigen een waardevolle palmares of lijst van bekroonde publikaties kunnen voorleggen, dan geschiedt het dank zij het doorzettingsvermogen van Maurits Broeckhove die met voorbeeldige nauwkeurigheid de prijsvragen van het Alfons de Cockfonds heeft uitgeschreven, geordend en persklaar gestoffeerd. In het kader van de Bond dienen we tevens zijn toewijding voor de kantwerkster te zien, voor wie hij zovele tekeningen piekfijn in orde brengt, zijn opoffering voor het Museum met uitnodigingen en verslagen. Onze Bond is niet louter een academische vereniging; er komen bestellingen voor Oostvlaamse Zanten, voor boeken; er komen vragen naar alle mogelijke onderwerpen. Nauwgezet heeft hij, in de mate van het mogelijke, elk gediend, in alle mogelijke gelederen.

De dank en eerbetuiging van de huidige en de volgende generatie zullen rond hem stralen !

Renaat van der Linden.

(1) Nederlandse Volkskundige Bibliografie. Deel VII. Oostvlaamse Zanten (1926-1960). Centrum voor Studie en Documentatie, v.z.w., Antwerpen, 1968, p. V-XXX 'Geschiedenis van het tijdschrift 'Oostvlaamse Zanten' biedt reeds een eerste aanloop daartoe.

(2) M. BROECKHOVE. Drieske Nijpers. Gent, 1981. Voorwoord Renaat v.d. Linden. De redactie was van zins een ruime samenvatting te verstrekken van de rede van Prof. Van Haver «25 jaar Volkskunde in Vlaanderen». [OVZ, Huidige jg., 174]. De redactie heeft nochtans het plan opgevat in een van de volgende nummers te wijden aan het thema: Vlaamse volkskundigen op internationaal vlak. De tekst van Prof. J. Van Haver wordt in deze publikatie verwerkt.

Redactie van ons tijdschrift : Marcel DAEM - 25 jaar !

Een tijdschrift brengt als drukwerk met regelmatige tussenpozen nieuws aan de lezer(es). Een wetenschappelijk tijdschrift staat op een bepaald peil en levert een systematisch geordend onderdeel of geheel voor de kennis van een of ander vak, volgens wel omlinjnde normen en vormen.

Een boek is een maatschappelijk en tevens een economisch produkt. Vóór de druk van een boek komen er een marktpositie en een marktstudie van pas, de verhouding van vraag en aanbod, de kans op een gunstige afzet. Het boek hoort immers bij een distributiesysteem, waar eerst aan een kostprijs en een verkoopprijs wordt gedacht. Daar is heel wat geld en zo mogelijk, liefst winst bij betrokken. Op deze basis kan je een economisch beeld ontleden.

Daarnaast staat de auteur. Die hoopt een vergoeding te krijgen voor zijn geestelijk kind.

Tegenover boek en auteur rijst een totaal ander beeld van het wetenschappelijk tijdschrift en de medewerker. Een bijdrage in een tijdschrift weerspiegelt een heel andere gebruikswaarde en gebeurlijk een vérstreckende dienstbaarheid. Een boek lees je. Een bijdrage, lang of kort, rijkelijk of sober geïllustreerd, met vele of weinige voetnoten krijgt niet alleen waarde in en door het lezen, maar door het veelvoudig raadplegen, het zoeken naar bestendige waarden, naar een verruimende kijk op een of ander vak. De lees- en gebruikswaarde van een boek en tijdschrift kan ontzettend verschillen.

De kern van deze korte beschouwing en vergelijking ligt in het speuren naar een korte som en slotsom : waar ligt er een blijvende betekenis ? Een romanschrijver streeft er naar zich te uiten, een boodschap mee te delen, zijn emoties op papier te zien, enz., enz. Een medewerker aan een wetenschappelijk blad wil in de eerste plaats dienen, een wetenschap mededelen die hij gevonden heeft in allerlei bronnen, in het hart en de geest van mensen, in het ontstaan, ontwikkelen en vergaan van een gebruik, van een ambacht, van een verhaal, van een gebouw en schuif maar door met gegevens.

Elke medewerker is op zijn manier een winstpunt, een kleine of rijke goudmijn, zonder vergoeding dan, onbaatzuchtig. Weten vele lezeressen en lezers, dat de inzenders aan sommige wetenschappelijke tijdschriften zelf de illustratie(s) voor hun artikel moeten betalen ? Bij ons gelukkig niet. Het geluk en de waarde van OVZ bestaat erin, dat wij over zovele medewerkers beschikken die elk op hun wijze een rijke verscheidenheid en afwisseling laten uitstralen.

In die zin denk ik aan Marcel Daem die zich vijftientwintig jaar in dienst van Oostvlaamse Zanten heeft gesteld, met inlichtingen en richtlijnen voor medewerkers, met verbeteringen van voetnoten, en korrekties van drukproeven, kort en lang. Een redakteur dien je te zien langs letters en letters, kolommen en kolommen, een nummer van een blad en een hele jaargang en zo, vijftientwintig jaargangen lang, in hoofdzaak in dienstbestoon van de lezers en snuffelaars, in de daad van hulpvaardigheid en de geest van vriendschap voor de medewerkers. Een redakteur levert ook kopij, maar leeft in de echtste en hechtste zin als band tussen Bond en lid, tussen drukwerk en zoeker, tussen inzender en vorser. Iedere bijdrage in OVZ is een beantwoorden aan de kennis van ons volk, is een doorgronden en blootleggen van nieuwe aders en kaders van het volksleven in de ruimste en diepste zin.

De redakteur voltrekt de cirkel tussen studax en volk in een gave boog van wetenschap en overbrengen.

Vijftientwintig jaar lang heeft Marcel Daem die taak vervuld. Het bestuur van de Bond en de leden beseffen, wat dat betekent. Vijftientwintig kaarsen aansteken is symbolisch. Ze blijven branden.

Renaat van der Linden.

De Gentse «Suikerbakkers» aan het woord.

Tentoonstelling 1982

«Suiker, de mens en zijn leven» in Tienen

In Tienen loopt sedert 19 mei en nog tot 31 augustus een uitzonderlijke tentoonstelling, waar de geschiedenis van de mensheid op grond van de suiker wordt geschetst. De suiker is inderdaad een getuige van beschaving en cultuur.

In die expositie komen heel wat aspecten aan bod :

— Suiker in de geschiedenis van de mensheid : rituelen uit vroegere tijden en godsdiensten — evolutie van de steden, behoeften en voedingsgewoonten — de suikerindustrie en de moderne politieke geschiedenis.

— Suiker : van gedeelde vreugde naar feest.

— Suiker en mijn lichaam : een natuurlijk element — energie, smaak, bewaarmiddel — suiker in de voeding.

— Suiker in de landbouw, economie en industrie : suikerbiet en fotosynthese — suikerextractie — verschillende soorten en hun gebruik.

— Suiker in de plaatselijke, nationale, Europese en wereld economie.

— Suiker morgen . . . : wetenschappelijk onderzoek op het gebied van landbouw en voedingsnijverheid — sucrochimie.

— Folklore, kunst en ambachten : verschillende uitdrukkingen van de zoete kunst : met kunstvoorwerpen en demonstraties.

Adres : Patronaatzaal, Capucijnenstraat, Tienen.

Welke Gentenaar realiceert zich dat er een tijd geweest is dat onze stad zelf haar suiker fabriceerde ? Die fabricage was weliswaar slechts een middelgrote industrie, maar ze was niettegenstaande belangrijk genoeg om niet verzwegen te kunnen worden. Het was inderdaad een tijd dat we binnen onze grenzen nog veel andere nijverheden hadden die nu ver te zoeken zijn. Daar waren de azijnleggers (azijnbrouwers) die zelfs «konst-azijn» trokken uit beetwortels. Fabrikanten van bleekblauw. Wasse-keers-makers. Instrumenten- en orgelmakers. Papier- en speelkaartenmakers.

De geesten oproepen van degenen die zich anderhalve eeuw lang die suikerfabricage aantrokken, lijkt ons geen zo'n gek idee. Denkt de lezer daar anders over ?

Op welk moment het Oosten - naar alle waarschijnlijkheid Indië - met een ersatz van de heerlijke oeroude honing voor de dag gekomen is, weet ik niet. De ersatz die WIJ suikerriet noemen, maar die voor de Indiër SAKARA ofte «honing opleverende plant zonder tussenkomst van de bij» was.

Wat we daarentegen wél weten is, dat men het vreemdsoortig goedje pas sedert de 7de eeuw leerde kennen. Het waren namelijk de Arabieren die het (zij noemden het SUKKAR) via Alexandrië naar Venetië overbrachten.

Deze bloeiende handelsstad zal dan ook tot in de 16de eeuw het belangrijkste centrum van de suikerraffinage zijn. In de 8ste eeuw kwam die industrie zich in Arabisch Spanje en Zuid-Frankrijk vestigen. Nog een poos later zorgden de huiswaarts kerende Kruisvaarders voor een verdere verspreiding van het suikerverbruik. Vanzelfsprekend was het zoete goedje - alias Indisch zout - een peperduur of liever suikerduur geval, aangezien het van ver of heel ver diende aangevoerd te worden. Vandaar dat het aanvankelijk uitsluitend als arsenij aangewend werd.

Vanaf de 10de eeuw verbouwden de Mohammedanen het riet op de eilanden Cyprus en Sicilië. Blijkbaar met succes. Hun voetsporen volgend legden de Spanjaarden suikerrietplantages aan op de Canarische Eilanden en de Portugezen op het eiland Madeira. Ter illustratie van wat voorafgaat, dit interessant detail : In 1515 ging een Antwerpenaar van Duitse afkomst, Jacob Groenenborg, naar het Canarisch eiland Las Palmas. Daar legde hij een plantage aan en installeerde er een raffinaderij. Wat hem in staat stelde afgewerkte suiker naar Antwerpen te exporteren. U ziet van hier dat nog andere bijdehandse Sinjoren weldra dezelfde weg volgden die Jacob zo goedgunstig geweest was. En hoeft het gezegd dat de op die eilanden ontwikkelde activiteiten de zalige zoetigheid veel dichterbij westelijk en noordwestelijk Europa brachten ? Nog veel directer werd de door de suiker af te leggen reis toen beide zuiderse volkeren een voet hadden gezet in de kort voordien ontdekte Nieuwe Wereld (Cuba !) en nadat de suikerrietplant van de Canarische Eilanden naar de Grote Antillen verhuisd werd (1517) en de Portugese, Spaanse, Deense en Hollandse slavenhandelaars met veel brio gedemonstreerd hadden tot welke zakendrijverij ze in staat waren (1523). Kortom, vanaf dat moment stroomden de ladingen ruwe rietsuiker hoe langer hoe talrijker de Europese havens binnen. Gereed om gezuiverd, gebleekt, GERAFFINEERD te worden. Voor die havens werd het afgewerkt produkt hoe langer hoe meer een winstgevend exportartikel. Wat, zoals we zullen zien, de staatskassen extra zal interesseren.

Evenals zoveel andere steden was Gent volledig aangewezen op de import van het hoe langer hoe meer gevraagde afgewerkte artikel. Wat begrijpelijkerwijze voor de economie van de stad en de werkgelegenheid van de arbeidersstand verre van voordelig was.

Gelukkig kwam in 1750 op een vrijwel abrupte wijze een belangrijke verandering in die toestand, want nadoend wat zoveel uitgeslapen Antwerpenaren sedert lang verwezenlijkt hadden, met name het oprichten van SUIKERRAFFINADERIEN, installeerde **André Heyndricx-Wielant** in het begin van dat jaar een raffinaderij in zijn woning gelegen aan de Veldstraat. Die woning, die **De Moerboom** uitstak (voordien «De Pelgrim») bevond zich ongeveer tegenover de Heilig-Sacramentstraat. Met nog drie andere huizen heeft **De Moerboom** de plaats geruimd voor de bouw van de Grand Bazar.

Heyndricx verkreeg van de regering een zesjarig monopolie op zijn raffinaderij en van de stad de opheffing van welkdanig accijns. Zo voorspoedig was 's mans zaak dat hij een tweede fabriek oprichtte in de Huidevettershoek. Zoals te verwachten was stonden middelerwijl al even kordate suikerliefhebbers van ongeduld te trappelen, wachtend op de vervalldag van Heyndricx' privilege om op hun beurt aan het suikerbakken te gaan. Aldus noemde men het raffineren met een vleugje ironie.

De eerste liefhebbers heetten **Pierre en Auguste Baes**. Of het om gebroeders gaat kan ik niet zeggen. Ze woonden aan de Brabantdam in «Het Vischspaen» (Wat een uithangbord voor een suikerfabriek) en gingen in 1756 aan de suikerslag.

Met de regelmaat van de klok kwamen zich van toen af aan de ene nieuwbakken raffineerder na de andere in de stad vestigen. Dat deed met name **Guillaume De Beer** die in 1760 de gelukkige eigenaar werd van Heyndricx' twee fabrieken. In 1764 is het **Jean Vander Meersch** die er een opent aan de «Slijpstraete». Het volgende jaar waagt **François van Outryve** zijn kans aan de «Houtleye», die op dat ogenblik nog niet opgevuld was. In 1769 is het de beurt aan **J.L. Poelman** om in de «Kleyne Huydevettershoek» de handen aan het suikerwerk te slaan. **J. Van Goethem** en **J.B. Vander Meersch** (waarschijnlijk verwant aan Jean) zien we in 1776 aan het **Huydevetterken** de poorten van een raffinaderij openen terwijl **P. Thienpont** hetzelfde doet aan de «Waeysteate». Deze raffinaderij heeft een langdurig bestaan gekend aangezien ze nog in 1843 aan het draaien was. Ze had een uitgang in het «Verkensstraatje» dat in de middeleeuwen Spaechaerd (droge aanlegplaats/ aan de Leie/) heette. Het was naar die raffinaderij dat men de naam veranderde in Raffinaderijstraat.

In 1777 kwam **Pierre de Gruytere** in het Prinsenhof het legertje suikermannen vervoegen. Een bedrijf dat het tot 1893 zal blijven bolwerken. In 1778 deden **P.M. Gillis** (waar ?) en **J. Van Pamel** (waar ?) hetzelfde. **B. Vissens & D. Vande Woestyne** («Minnemeerschbrug») en de gebroeders **P. en J. De Vos** («St.-Elisabethgracht») begonnen te suikerbakken in 1782. In 1784 proberen **J.A. Casier** («Lievegang»), **J. Villiot** («Huidenvettershoek») en **Fr. De Coster** (waar ?) hetzelfde te doen. **J.L. Poelman** («Korte Violettenstræte») in 1786.

Zou er dan werkelijk geen einde komen aan de vermenigvuldiging van de suikerbroden (1) en de «lomps»-en (2) ? En werd het niet broodnodig Gents eretitel van «Gent die Schone» te vervangen door die van «Gent die Zoete» ? Geen nood. De Gentenaars waren nog verre van plan de vloedgolf van nieuwbakken suiker(bakkers) te stuiten. De suikerbroden - wij noemde die «kindekens broodsuiker» - en de «lompsen en de siropen en de poedersuikers zouden in nog grotere massa's uit de fabrieken stromen. Luister : In 1789 spreiden **J. Bruggeman** (Brusselsche stræte) en **Ordronneau** («Achter de Recolletten» = waarschijnlijk **Zottepoorte**, nu Zandpoortstraat) hun kunde en kennis tentoon. In 1790 **J. Mechelynck** (waar ?). In 1791 de gebroeders **Van Goethem**, die **J.A. Casiers**, bedrijf (Lievegang) overgenomen hadden. In 1792 **Vander Meeren** en **Wed. De Meulder** (waar ?).

Zoals u kunt vaststellen was de capaciteit van de Gentse suikerindustrie aan de vooravond van het (ongevraagd) bezoek dat de heren Fransen aan ons land brachten, niet te verwaarlozen. Omtrent 20 bedrijven. Zal die nijverheid overeind blijven na die andere onvoorziene en zeker ongewenste omwenteling die zich gereedmaakt haar werkhuisen stormenderhand in te nemen ? Een revolutie waarbij gelukkig noch wapengekletter noch bloed zal vergoten worden ?

In 1802 - sedert 1792 was er inderdaad het een en het ander in het land voorgevallen - was dat aantal bedrijven teruggelopen tot een dozijn; een achteruitgang die we in de schoenen van die omwenteling moeten schuiven.

Inderdaad wachtte de Franse overheerser nog een hele poos vooraleer hij aan de (rietsuiker)raffinaderijen de stamp van de ezel gaf.

In 1605 ontdekte de Franse landbouwkundige **Olivier de Serres** (± 1539-1619) de aanwezigheid van suiker in een zekere beetwortelsoort. Bijna anderhalve eeuw bleef Oliviers ontdekking in het vergeetboek sluimeren. Het was een Duitse scheikundige, **Andreas Sigismund Marggraf** (1709-1782) die in 1747 de draad opnam die Olivier laten vallen had : hij slaagde er namelijk in de uit de beetwortel gewonnen suiker een vaste vorm te geven (1786).

Weer moest een halve eeuw voorbischuiven aler Marggrafs uitvinding in 1799 door een andere Duitse scheikundige in exploitatie kon genomen worden : **Franz Carl Achard** (1753-1821). Een man die sedert 1776 Oliviers medewerker was geweest en deze na diens overlijden opvolgde als prof. aan de Berlijnse universiteit. De koning van Pruisen, **Friedrich Wilhelm III**, schonk hem in Silezië een uitgestrekt domein waar nieuwe beetwortelvariëteiten gekweekt werden en de eerste suikerfabriek opgericht werd. Toen Napoleon die verheugende berichten ter ore kwamen sprong hij van danige geestdrift een gat in de lucht, want zijn op 21 nov. 1806 uitgevaardigd «*blocus continental*» ofte continentaal stelsel kon door geen beter bericht gediend zijn : de rietsuiker buiten de grenzen houden en er binnen in massa beetwortelsuiker fabriceren.

Niettegenstaande zijn begrijpelijke haast en gewettigd ongeduld duurde het toch tot 1811 vooraleer hij met praktische uitvoeringen van zijn plan voor de dag kwam. Of kon komen.

In een op 16 april van dat jaar verschenen schrijven nodigde **Monsieur le Maire**, de Gentenaar **Josse-Jean-Eugène-Joseph vander Haeghen-vander Cruyce**, de bevolking met aandrang uit te profiteren van de unieke voordelen «*qu'offrait désormais la culture de la betterave par la nouvelle et précieuse propriété qu'on vient de connaître dans cette plante*». Zodat hij, **Monsieur le Maire**, «*engage ses administrés*

à conserver à cette culture toutes les terres dont ils peuvent encore disposer pour la prochaine récolte», dus die van 1812. Bovendien liet hij weten dat op bevel van de keizer «qu'à compter du premier janvier 1813 le sucre des deux Indes soit prohibé et considéré comme marchandise de fabrication anglaise» met de gevolgen vandien.

Al in juni 1812 verklaarden 8 raffinadeurs, de haastigaards, zich bereid over te stappen naar «la nouvelle branche dont la France - waartoe ons land en zijn bewoners behoorden - venait de s'enrichir.»

Wie die haastigaards waren ? **De Coster & Joachim Neyt** («Coupure»), **J.-B. Van Goethem** («Slijpstraete»), **De Meulemeester & Co** («Waeystraete»), **Bracq & zoon** («Huidevettershoek»), **Guill. Poelman** («Overschelde») en («Slijpstraete»), **Th. Hebbelynck** («Zottepoort»), **Wed. Goormachtigh & Co** («Princenhof»), **Wed. J. Mechelynck** («Brabantdam»).

Zullen ze te bekwaamere tijd door het braaf en zoet gebleven volk als vuige collaborateurs uitgespugd worden ?

Wie van krommen haas gebaarden en Napoleons «beet»jes feestelijk links lieten liggen waren : **De Vos** («Begijnengracht»), **F. Spielman & Co** («Poel»), **J.B. vander Meersch** («Slijpstraete»), **Vande Woestyne** («Minnemeerschbrug»), **Van Goethem** («Geldmunt»), **Van Goethem gebr.** («Lievegang»), **P.A. Bracq** (St.-Jansvest»), **Vander Maeren** («Waeystraete»).

Zoals het u zal opgevallen zijn waren er twee straten die op de suikermannen een bijzondere aantrekkingskracht schijnen uitgeoefend te hebben : de Waaistraat en de Sleepstraat. Bij de zoëven genoemde J.-B. vander Meersch die laatstgenoemde straat bewoonde, moet ik even blijven stilstaan. Ziehier waarom : Ik wees er reeds op dat het een Jean vander Meersch was die aan de Sleepstraat, alias rue des Rémoiseurs, een raffinaderij oprichtte. In 1808 liet hij zijn zaak over aan zijn zoon Jean-Baptiste die tot dan toe naast hem geraffineerd had. Junior haastte zich vaders bedrijf een algehele verjongingskuur te laten ondergaan. Met het optrekken van de herbouw belaste hij de meer beruchte dan beroemde architect J.-B. Pisson die een werkelijk indrukwekkend pand uit de grond deed verrijzen : aan de straatkant een 14 traveeën tellende gevel in empirestijl. Dat spreekt vanzelf. De gedeeltelijk als tuin aangelegde «achteruit» kwam uit op het Meerhem dat het voor de fabriek zo broodnodige water leverde.

Op zeker ogenblik associeerde hij zich met Peckman maar liet hem weldra wegens onbekende redenen vallen. In 1828 schijnt hij zijn buik vol gehad te hebben van het zoete goedje. J. Casier-Vander Straeten, die niet aan zijn proefstuk was, zorgde voor de voortzetting van het bedrijf. Op zijn beurt hing hij het suikerbakken in 1856 aan de haak. Dit keer zonder opgevolgd te worden. Het gebouw, nr. 167, zou in de jaren die volgden, heel wat meemaken. Te veel om op deze plaats te vermelden. Tegenwoordig is er een lagere school met kindertuin in gevestigd. Alleszins merkwaardig zijn de door François Heckers (1808) gebeitelde langgerekte friezen in halfverheven beeldhouwwerk, die de verschillende bewerkingen van het suiker raffineren voorstellen (zie afb. 1).

Is er tussen Napoleons twee katastrofen, de Volkerenslag (16-19 okt. 1813) en Waterloo (15 juni 1815) veel in huis gekomen van het op de markt brengen van de beloftevolle «beet»se zoetheid ?

We zullen ons groepje al dan niet ondernemingslustige, progressistische, collaborerende suikerbakkers maar liefst laten betijen om, laten we zeggen in 1822, eens te gaan afsnaren wat er inmiddels van ze geworden is. Behalve Wed. Goormachtigh & Co hebben al onze collaborerende beet-liefhebbers het hoofd boven water weten te houden. Vraag me niet wanneer ze ophielden de Fransgezinde beetjes het hof te maken om naar hun oude liefde, de rietjes, terug te keren. Ze zullen, meen ik, sedert lang hun leven gebeterd hebben. In ieder geval sedert koning Willem - en met hem de Nederlandse Indiën - ten onzent een voet in huis hadden gezet. Amper vijf riet-getrouwen hadden al die tijd (een andere) voet bij stuk gehouden en er feestelijk voor bedankt zich naar Napoleons suikergrillen te schikken. Dat waren Van Goethem (Drapstraat : komende van de Geldmunt ?), de gebroeders Van Goethem (Lievegang = Kolvenierstr.), Casier (Sleepstraat), F. Bracq (Huidevettershoek), J.-B. vander Meersch (Sleepstraat).

Afb. 1. Huis Sleepstraat
Foto B. Dobbelaere

Bouwen door de eeuwen heen. Inventaris van het cultuurbezit in België. Architectuur. Deel 4nb. Stad Gent. Noord-Oost. Gent, 1979, 418.

Nr. 155. Groot herenhuis met veertien trav. en drie bouwl. onder schilddak met indrukwekkend empire gevel, l.o.v. architect J.B. Pisson en gedateerd 1808. Opgetrokken door J. Vandermeersch, vanaf 1828 bewoond door *J. Casier-Van de Straeten die er tot in 1856 een suikerraffinaderij hield* maar er tot begin XX bleef wonen . . .

Tweede bouwl. verrijkt met langgerekte verdiepte panelen; *gepolychromeerde terracotta-fries met voorstelling van de activiteiten bij de suikerproductie d.m.v. naakte kinderfiguren die zouden uitgevoerd zijn door Frs. Heckens.*

Dat jaar 1822 - zoals aangestipt waren we onderdanen van koning Willem - is overigens een uitermate belangrijk suikerjaar, want op 27 juli van dat jaar vaardigde de Overheid een wet uit die gedurende ruim een halve eeuw meer dan een wormstekelig (en wansmakelijk tegelijk) staartje zou aangemeten krijgen.

Waarom men den volke met een wet begunstigde ? Wel, omdat intussentijd een oorlog in miniatuur uitgebroken was tussen twee verwoede concurrenten, lees rivalen, wier zoete belangen verre van gelijklopend waren : de **raffinadeurs van de brute rietsuiker** (*sucre exotique*) en de **fabrikanten van de beetwortelsuiker** (*sucre indigène*). Meteen wilde die wet beide industriëlen, maar vooral de raffinadeurs, tegen de Engelse dwarsdrijvers beschutten.

De raffinadeurs konden uiteraard op een meer of min gevestigde traditie terugblikken wat betreft 1° de **invoer** van de brute suiker (herkomstig uit Cuba, Brazilië, Java, de Filippijnen, enz.) en 2° de **uitvoer** van de geraffineerde suiker, namen het niet dat de anderen door de Overheid opvallend bevoordeeld werden : subsidies toegekend aan de beetwortelkwekerijen en aan de koolmijnen, beide toevallig gelegen beneden de taalgrens. De fabrikanten op hun beurt beklagden zich over de hun opgelegde produktiebeperking en uitvoermogelijkheden.

Door de uitvaardiging van de wet beoogde de minister van financiën - voor wie alleen de inning van belastingen, taksen en accijnzen een zorg was - ook wel de ruziemakende partijen te sussen en met een resem schone beloften naar hun stroopketels te expediëren. Of de uitvoering van de wet enige aarde aan de dijk bracht ? In den beginne zonder enige twijfel, maar . . . Zoals u weet is Düren een schone stad . . .

Nauwelijks waren de Belgische Omwentelaars op adem gekomen of het suikerspel was eens en voor goed op de wagen. Protesten uitgaande van de twee partijen stroomden te Brussel het kabinet van de Minister van Financiën binnen. Tegelijkertijd expedieerden ijverige suikermannen zowel uit Antwerpen, Gent en nog andere plaatsen de ene petitie na de andere naar het Paleis der Natiën. (Met dat amusement zullen ze nog heel lang hun tijd passeren. Alleszins tot 1904 toen een Brusselse fabrikant zijn suikerspaan verwisselde met een schrijpen.)

Waarschijnlijk met de bedoeling de Verkozenen des Volks een gelukkig nieuwjaar te wensen presenteerden hun de Gentse raffinadeurs op 5 juni 1837 een dergelijke petitie die waarachtig kon meetellen : **«Pétition des Raffineurs de sucre de Gand à la Chambre des Représentans (sic) en faveur du maintien de la loi actuellement en vigueur.»** (Gand, F. & E. Gyselynck, rue des Peignes, 32)

Het door de petitionarissen gehouden pleidooi zullen we maar liever onbesproken laten : de erin opgestapelde problemen lijken ons, achterlijke leken op het gebied van de economie en de rechtsgeleerdheid, veel te ingewikkeld. Het slot van het document echter mogen we u niet onthouden : «Ainsi, Messieurs, à nos justes sollicitations se lient les intérêts et le bien-être du plus grand nombre. Celles des fabricants de sucre de betteraves sont ruineuses pour le pays. Par ces motifs nous réclamons de votre sagesse le maintien intégral et sans arrière-pensée de la loi actuellement en rigueur.» en de namen van de 17 ondertekenaars nog minder. J. Casier, J. de Meulemeester et Fild; F. Mechelynck; Rogiers-Mechelynck; F. J. Claus; J. Feyrickx; Ch. Bracq; Van Ooteghem et Verhaeghe; Landrieux; Vve Mechelynck et Fils; Pontes, aîné; Fr. Bracq; P.A. Bracq; Brasseur; Dael-Tricot et Waldack; De Vos; J. Neyt et Fils.

Ondanks het afgeven van petities, het publiceren van rapporten en «mémoires» trakteerde de Overheid, milddadig als ze was, met een allernieuwste wet. Die van 8 februari 1838 : «tout à l'avantage des producteurs de sucre indigène.»

Bracht deze nieuwigheid enige aarde aan de dijk ? Helemaal niet, want «op nen verschen kirf» ging men weer aan het rapporteren, protesteren, petitioneren, memoreren. Natuurlijk ook door de beetwortelvrienden. Wat even natuurlijk de anderen uit hun kot deed komen. Bijvoorbeeld op 23 dec. 1840 toen volgend geschrift de wijde wereld werd ingestuurd : **«Mémoire des Raffineurs de Sucre de Gand en réponse à celui des Fabricants de Sucre de Betteraves; Imprimerie De Busscher Frères, Gand.»**

Wat de Gentse raffinadeurs, en met hen de Antwerpse, beogen ? Heel eenvoudig «arrêter la décadence dont nos établissements sont menacés.»

Trachten te voorkomen dat «Ces Messieurs Les Fabricants de Sucre de Betteraves» de raffinaderijen stierlijk om zeep helpen. Boter aan de galg, want op 12 maart 1841 nam de Kamer van Volksvertegenwoordigers met algemeenschap van stemmen (56) een nieuw wetsvoorstel aan handelend over de eeuwige suikerkwesie. Op 23 maart gebeurde hetzelfde in de Senaat (27 stemmen op 27), en wel zonder bespreking. Ten slotte verscheen dan twee dagen daarop de «Loi portant des modifications à la législation sur les sucres.» Amper 18 dagen vóór de tuimelval van het Ministerie J. Lebeau (18 april 1840 - 13 april 1841).

Wat u verwacht gebeurde weer : de drukkers kregen opnieuw werk op de plank. Zowel het Riet als de Beet versneden hun beste pennen om de opgelapte wet onder vuur te nemen. De fabrikanten (Brussel) bevielen weldra van een «Résumé des divers Mémoires publiés par les Fabricants de sucre indigène et des opinions émises dans le sein de la législature en 1836, 1837, 1838, 1841.» De raffineurs haastten zich met bekwame spoed om Ces Messieurs met een «Question des Sucres» van antwoord te dienen. (Geen haar op hun hoofd dat eraan dacht dat er wel eens een tijd kon komen waarop ze met Ces Messieurs waarachtige zoete broodjes zouden gaan bakken. Nietwaar Joachim Neyt ? Nietwaar Gebroeders Mechelynck ? Nietwaar Maatschappij La Ruche ?

Wat alleszins sommige Gentse raffineurs betreft dient te worden aangestipt dat die niets onverlet lieten om met hun gesuikerde bedrijven boven water te blijven. Om dat te doen introduceerden ze het stoomtuig in hun werkplaatsen : Brasseur en Zoon (Nederkouter 20); Wwe J.-B Claus (Coupure 12); H. De Vos (Coupure 2 en Groene Briel); Van Ooteghem & Van Alstein (Hoogpoort 17).

Voorlopig zouden de anderen, met hun elf, blijven zweren bij het riet, of, de een na de ander, de suikerpijp aan Maarten geven. Helaas ! Lang heersten de lieve vrede en de zalige rust - aangenomen dat die werkelijk van de partij geweest waren - niet. Lang ? U zijt van 't goe' jaar ! Reeds in 1843 maakte Zijn Excellentie, de Minister van Financiën, aanstalten om - voor de allerlaatste keer ? - aan de beroemd geworden Suikerwet heel vakkundig te gaan prutsen. Alles goed en wel, maar meteen begonnen zich een massa mensen, die met de zoetigheden hun boterham verdienden, niet zonder reden erg ongerust te maken. Den Door, alias Theodoor van Rijswijk (3) ook. Hij die bij die suikerkwestie geen bonen had. In een gedicht dat hij op 27 dec. 1844 in de pers liet verschijnen verwoordt hij niet alleen de wanhoop van de mannen die de slachtoffers dreigden te worden van de teloorgang van hun werkplaatsen, hij steekt hun het hart onder de riem, hun aldus de hoop voorspiegelend dat het getij nog kon keren.

DE PETITIE DER SUIKERBAKKERS

Een Rympje voor 't Volk

Toe mannen speelt maer op uw been
En smyt den boel eens overeen,
Het zal er veel aen geven !
Mercier (a) die trekt het zich wat aen
Dat gy uw werk te niet ziet gaen
En haest niet meer kunt leven !

Schreeuwt maer zoo hard als gy begeert
Nothomb (b) voor geen gerucht verveerd,
En kunt gy niet verstoren.
Hy stak van voor jaer en dag
Tot wering van ons weegeklag
Katie in beï zyn ooren.

Gy smeekt al zooveel jaren lang,
't Is altyd koekoek eenen zang.
Zy lagchen met ons woorden.
Zy komen met te veel gemak
In 't diepst van onzen binnenzak
Aen onze weinge oorden.

Zendt hun ook al petitie in
En klaegt dat menig huisgezin
Van honger moet creveren,
Zegt dat de schandwet op het riet
Ons allen dompelt in 't verdriet
En 't land zal ruïneren.

Zy zien en weten alles goed
Maer wat hun 't meeste voordeel doet
Dit zyn hun eerste zaken.
Doch als de schamele arbeidsman
Om werk en voedsel klaegt, dat kan
Hun rekening niet maken.

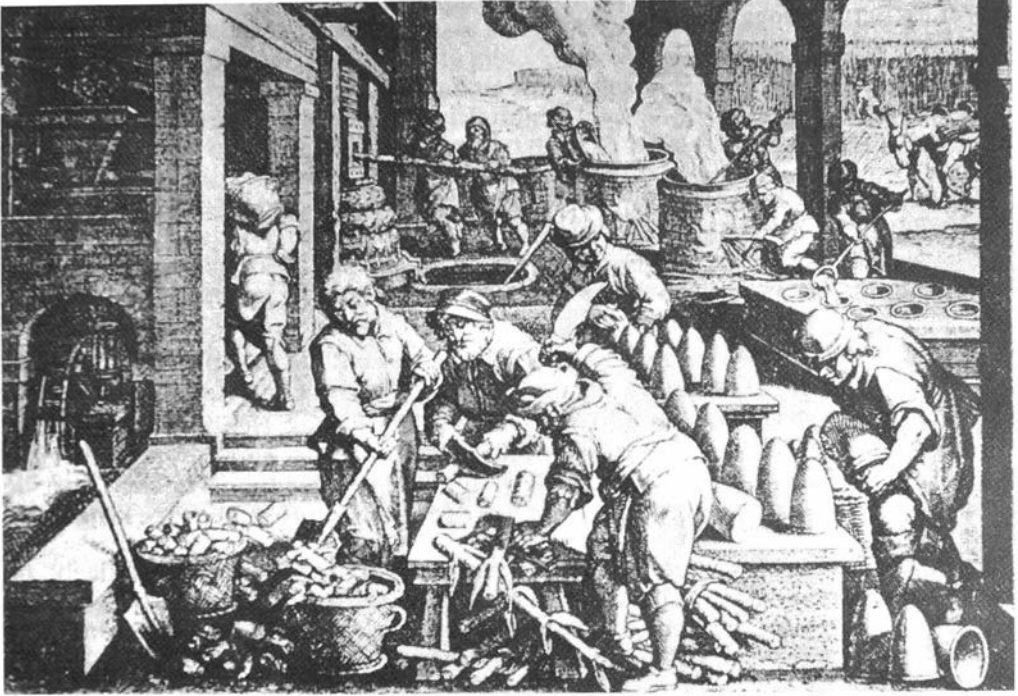
Zy hebben groot appointement,
Profyten die geen mensch en kent
En geen contributie.
En spottend met den arbeidsman
Verzaemlen zy de vruchten van
De zaelge revolutie (c).

Zy leven als een grote heer
Veroov'rendaegelyks meer en meer
En lagchen om 't gepeupel.
Zoo mag het toch niet blyven gaen
Dat zal een ieder ligt verstaen.
Ons land gaet mank en kreupel.

Of zou het volk van hongersnood
(Want daer geen werk is, is geen brood)
Uit armoë stelen moeten ?
't Is of de hemel tot ons straf
Der natie zoo'n ministers gaf
Om voor ons kwaed te boeten.

Door hun partyzucht aengezet
Bewerken zy zoo meen'ge wet
Om Vlaendr'en te verlagen.
Voor jaren was het Jantje Kaes, (d)
't Gaet nu al ruim zoo erg, helaas !
Wie zyn 't die thans ons plagen ?

Maer de appel rypt op zynen tyd
En als den wind hem nedersmyt
Dan ligt hy daer vertreden.
Zoo zal 't eens gaen met frère caillon (e)
En met de mannen van chez nous.
Houdt u zoo lang tevreden !

Afh. 3. De plaat toont de belangrijkste bewerkingen van de beetswortelsuikerfabrikatie . het in stukken snijden van de wortels: het persen van de snijdsels. het koken van het sap: het vormen van de broden.

DE TWEE NIEUWE SÜYKER FABRIKUEERS.

Afh. 4. Deze karikatuur verduidelijkt uiterst pittig en vinnig de strijd tussen het riet en de wortels : de Fransman die het wortelsap al wringend moet winnen en het moet opnemen tegen de Engelsman die parmantig snoept van zijn kant en klaar gemaakte broden snoept.

Afh. 3 & 4 zijn ontleend aan Suiker, De Mens en zijn Leven. Cetis, Brussel, z.d., 17 & 24.

**En daer er geen het Vlaemisch verstaet
Wordt uw petitie vroeg of laet
Naer Portugal gezonden.
Denk niet dat ik een grap verhael.
Dat heeft het smeekschrift onzer tael
Voor jaren ondervonden.**

- (a) E. Mercier. Liberaal Minister v. Financiën sedert 16 april 1843 in het Ministerie Nothomb (13 april 1841 - 19 juni 1845).
- (b) Eerste Minister J.-B. Nothomb.
- (c) Revolutie : Omwenteling van 1830.
- (d) Jantje Kaes : Koning Willem I.
- (e) Frère caillon : Waal.

Die rijmpjes, hoe snedig en getrouw ze de realiteit ook afgeschilderd hadden vermochten de radeloosheid van de Gentse (en Antwerpse) arbeiders niet weg te dichten. Geen wonder dat deze mensen hun veel verwachtende blikken naar de Hemel en zijn Bewoners wendden. Om van daar hulp gepresenteerd te krijgen.

Nauwelijks een week na het verschijnen van «Den Doors» berijmde aanklacht, op nieuwjaarsdag van 1845 a.u.b., lieten ze in de Predikherenkerk (Onderbergen) een BIDMIS celebreren, de Hemel afsmekend hun zaak bij de heren volksvertegenwoordigers des Volks te willen komen bepleiten.

Sint-Pieter en de Zijnen bleken maar weinig suikerig geweest te zijn - Hoe eten ze daar hun rijstebrij met zilveren lepels ? - want op Aarde - lees in Vlaanderen - bolden de raffinaderijen hoe langer hoe meer de berg af. En dat niettegenstaande Metdepenningens wekroep in de Gemeenteraad (27 febr.) ingeslingerd. Op dat ogenblik durfde de brave man de raffinaderijen nog UNE DES PRINCIPALES INDUSTRIES DE LA VILLE te noemen. Erger ; Zover geraakten onze rieten in de knoei dat ze suiker gingen kopen bij Ces Messieurs. Die frères caillons (Walen).

Om maar 't boekje van een van hen open te leggen : Joachim Neyt en Zoon kochten in 1858 (waarschijnlijk nog eerder) ruw goed :
bij de Sucrierie de Combois à Hauldin (sedert 1976 ingelijfd bij Estines (Hen.))
bij Juris & C° à Boussu (sedert 1976 ingelijfd bij Froid-Chapelle (Hen.))
bij een fabricant de sucre de betteraves à Péruwelz (sedert 1976 ingelijfd bij OHEY (Namen))
bij Van Volsem & Nérinckx à Halle (Brab.)
bij de Vve Duchateau-Bougy, Blaton (Hen.)
bij de Société Péruwelzienne pour la Fabrication du Sucre de Betteraves, Péruwelz
bij J. en A. Hayois, Bauffe (sedert 1976 ingelijfd bij Lens (Hen.))
bij Hulin, Décat & C°, Péronnes-lez-Binche (Hen.)
bij P.L. Vinckenbosch, Tirlemont (Tienen) (Brab.)
bij de Vve Duquesne, Audregnies (sedert 1976 bij Quiévrain (Hen.))
bij Claus Frères, Lembeek (Brab.)
bij de Société Anonyme De la Ferté Péruwelz
bij L. Dehaut, Lille (Frankr.)

Zoals u ziet niet zelden heel kleine Waalse gemeenten die suiker voortbrengen. Nog erger. In 1877 - toen was het aantal raffinaderijen reeds tot ZEVEN geslonken - waren ze al met hun twee om het suikergeweer van schouder te verwisselen, d.w.z. het riet te vervangen door de beetwortel : de Gebroeders Mechelynck (Nijverheidskaai) en de Mij La Ruche (Nijverheidslaan). Deze zal maar al te vroeg onder de hamer terecht komen.

Kortom, als we W.O.I. laten voorbijmarcheren en in 1919 nagaan hoe het met het suikergedoe gesteld is, moeten we tot de ontstellende vaststelling komen dat er al met al nog 2 raffinaderijen bedrijvig zijn : die van Bracq (Sint-Jansvest) (5) en de Collognal Rubber (Stropkaai 8). Suiker wordt gefabriceerd door J. Raquez (Ganzendriesstraat 131) en in Collognal Rubber. In 1932 is er geen sprake meer van fabriceren; wel wordt er nog geraffineerd door O. Bracq (Sint-Jansvest 22) en door Bracq & Zoon (Sint-Jansvest 9). Ik denk niet dat ze op de vooravond van W.O.II. nog aan het suikeren waren. Wel weet ik dat Gent voor goed zijn suikernijverheid kwijt was. Ook dat behalve die gevel met zijn schilderachtige friezen en het toponiem **Raffinaderijstraat** niets aan die eens zo bloeiende industrie herinnert. Op dat gebied is Antwerpen al niet veel beter gevaren : een straatnaam (**Suikerrui**) en niets naders.

Dit nog : de raffinadeurs hebben zich nooit iets aangetrokken van het fabriceren van de kandisuiker (witte of gele) en van de klontjes. De kandisuiker werd voortgebracht in aparte bedrijven, alle in Wallonië gelegen. Wat de klontjes betreft : De enige Gentse suikerzagerij dagtekent van 1869 : A.J. Dael (Hoogpoort 20). Uit de zagerij kwamen niet alleen klontjes, maar ook vormeloze brokjes, die natuurlijk beterkoop waren, en gemalen suiker.

M. van Wesemael.

NOTEN

1 - Die broden die de vorm van afgeknotte kegels hebben, wegen 2 kgr. Vroeger had men ook broden van 1 1/3 kgr en 1 1/2 kg. Dagelijkse productie bedraagt 50 ton; wordt uitgevoerd naar Noord-Afrika, het Midden-Oosten en het Nabije-Oosten. Ten onzent worden de broden gegeerd door de gastarbeiders. (Meege-deeld door **La Sucrierie belge**, Tienen). Vóór W.O.I. hadden de broden ten onzent veel trek, vooral met het oog op de bereiding van jam. Ze werden met een hamer stuk geslagen, de grote brokken met een suikertang kleiner gemaakt, geknepen. (zie een exemplaar in de kruideniersafdeling van het Gentse Museum voor Volkskunde).

2 - **Lomps**, verbastering van het Franse woord *lumps*, naar het Engelse *lump*. Vormeloze klomp suiker van minderwaardige kwaliteit. Een «lumps» woog zowel 25 kg als 9 kg. Hoe waarschijnlijk het ook lijken mag, een *lumpsucker* (*Cyclopterus lumpus*) is geen zoetheidje maar een vissoort.

3 - **Theodoor van Rijswijk** (° Ant. 8 juli 1811 - † Antw. 7 mei 1849) was in zijn tijd een zeer gewaardeerd volksdichter. Het was hij die Conscience ertoe bracht zijn romans in het Nederlands te schrijven. Het is niet te verwonderen dat «Den Door» het voor de raffinadeurs opneemt, hij die o.a. Antigonus of «De Volksklagen» schreef (1841).

4 - Als Joachim Neyt in 1858 bij Van Volssem 200 zakken van 100 kg elk ruw beetwortelsuiker koopt betaalt hij daarvoor

200 zakken	20.000 F
2 % korting	400 F
	<hr/>
	19.600 F
toelage 39 %	7.800 F
	<hr/>
	11.800 F

5 - Het was van een Bracq, waarschijnlijk Joachim, dat bisschop Henri Bracq, bisschop van 1865 tot 1888, het Hof van Plaisance, alias Lusttuin, alias Pavillon, alias Speelgoed, erfde, een goed dat de Staten van Vlaanderen in 1787 op de hoek van de Coupure en de Rasphuisstraat hadden laten bouwen, waar thans de zusters van O.-L.-Vrouw Visitatie gevestigd zijn. Die lusttuin, vermeerderd met aanpalende grond, kwam in hun bezit dank zij bisschop Bracq.

Voor enkele genealogische bijzonderheden over de raffinadeur Pierre-André Bracq, vader van de Gentse bisschop Henry Francis Bracq, wonende Jansvest, verwijzen we naar O.V.Z., JG. LVII, 1982, blz. 110-111, votiefschilderij, omtrent 1808, Henry-Francis Bracq, kerk Bottelare.

Bundel RUG - Predikheeren G 19.021

UE. wordt verzocht te willen bywoonen de plegtige Bidmis welke woensdag, 1 January 1845, om 11 uren des morgens, in de kerk der eero. paters Predikheeren, zal gezongen worden.

Het doel welke wy, werklieden uyt de verschillige raffinaden dezer stad, hier door poogen te bereyken, is van den hemel afte-smeeken verlichting en eensgezindheyd onder al de leden van de kamers, op dat door hunne tusschenkomst de noodlottige wet op de suykers, die onzen ondergang is, veranderd, en dus onzen toestand verbeterd worde.

Wy hopen dat niemand van al wie eenig belang in de raffinaden heeft, zal nalaten deze godsdienstige plegtigheyd bytewoonen.

In den naem der 1137 onderteekenaers der petitie.

Gend, C. J. Vanryckegem, by S. Baefs kerk.

Afb. 2. Uitnodiging tot bijwonen van de bidmis.

BIBLIOGRAFIE

- A. van Werveke, *Les Raffineries de Sucre à Gand, La Flandre libérale*, oct. 1923. *Wegwijzer van Gent*, verschillende & aangehaalde jaargangen.
- Theo Luyckx, *Politieke Geschiedenis van België*, deel I.
- Question des sucres. *Nécessité de maintient de la législation*, 1837, G.U.B. 201 K 41.
- Réponse des raffineurs de sucre de Gand, 1837, G.U.B. G 11974.
- Pétition des raffineurs de Gand, 1837, G.U.B. G 22907 19.
- Neyt E. & Landrieux L., *Mémoire des Raffineurs de sucre de Gand*, 1840, G.U.B. G 22758.
- Neut J. & Co, *Briefaan de minister van Fin. E. Mercier 20-2-1855*, G.U.B. Hs 2892b.
- Neyt J., *Quelques mots relatif à l'industrie du sucre à Gand*, 1856, G.U.B. J 8096.

DE DUIVEL TE GENT

Voorwoord

Vele personen lezen de krant in de loop van de ochtend, van de dag of zelfs 's avonds na de volbrachte dagtaak.

Is de waarde van een dagblad gebonden aan de duur van vierentwintig uren? Houdt het belang dan plots op? We geloven van niet. Vele berichten in en uit de krant worden bewaard, uitgeknipt en in een dossier of in een lade geborgen. Dat geschiedt in het parlement, bij de BRT, door fans van sportlieden die hun idool of kampioen in de sportbladzijde bewonderen, voor de verslagen van een welkdanige klub, enz. Op die wijze leeft de krant voort. Heem- en volkskundigen maken bijwijken ook gebruik van krantenberichten.

Reeds ettelijke malen namen we een bundel volksverhalen in handen. Die boeide ons. Hoeveel kranten publiceren een reeks volksverhalen? Dat geschiedt uitzonderlijk. Thans treffen we er soms een paar aan, o.a. in «Beknopt Verslag» van de STANDAARD en in «Randkrant» van HET VOLK.

De Gentse krant VOORUIT heeft in de loop van 1944 een reeks verhalen gepubliceerd met betrekking op de duivel te Gent. We zijn de overtuiging toegedaan dat het de moeite loont om die in het daglicht te brengen. In eerste instantie omdat de redactie van een krant er zich weinig toe leent en veertig jaar geleden de noodzaak vond zijn lezers en lezeressen op die manier te boeien, ten tweede omdat het een bepaald tijdsbeeld en een gedachtenwereld biedt: hoe vertelde een auteur op dat moment? Hoe stelde hij de zaken voor? Bestaat er kans dat het beden nog zo verloopt of zou het een heel andere trant en trend worden?

Boze geesten hebben in de loop der eeuwen in de verbeelding van het volk hun eigen duidelijk omlinjende vorm en gestalte gekregen. Toch is deze verpersoonlijking gekenmerkt door een rijke verscheidenheid naar gelang van de omstandigheden en de kring waarin zij optreden.

In kunst en volksverhaal vinden we er een duidelijke reerslag van. Dramatiek en humor wisselen elkander af in verhouding tussen mens en duivel; hoe duivels de mensen beet nemen, maar ook hoe de mensen de duivels verschalken.

Te Gent vertoefde de duivel zo wat overal. We kennen hem als (water)duivel aan de boorden van de Lieve, als de duivel van de Kwaadham (voorheen Spiegelstraat), als de duivel uit de Pekelharing of uit 't Kerrestraatje, als de duivel van Sint-Jan-in-d'Olie, enz. Hij heeft een grote rol gespeeld in het Gentse volksleven. Behalve op enkele uitzonderingen na, was hij door de band een goede kerel die gaarne een pintje dronk, in peis en vrede leefde met iedereen en als hij iemand plaagde, dan was het omdat men hem gedwongen had om «uit zijn vel te springen». Dit gaf aanleiding tot humoristische histories. We geven hierna enkele specimina.

De duivel en Sinte-Pieter

Sinte-Pieter was op een Gentse Feeste naar Gent gekomen en hij voelde zich daar vervreemd, want 't was meer dan duizend jaar geleden dat hij in de stee van Leie en Schelde was geweest. Opeens stond voor een oude kennis, de duivel.

Ze gingen van 't een kappelleke naar 't ander en dronken zoveel dubbel bier als hun buiken konden slikken.

- *Nu moet ik terug naar de bemel, zei Sinte-Pieter.*

Maar hij stond slecht op zijn benen en hij

zag twintig sterren voor één en als het er op aankwam de reis aan te vangen, werd hij gewaar dat hij de weg volkomen vergeten was.

- *Kom, zei de duivel, ik zal u een beetje helpen.*

Maar de duivel kent wel de weg naar de hel, maar niet naar de hemel zodat hij ondanks al zijn goede wil de zatte Sinte-Pieter naar de hel bracht.

Sinte-Pieter verbleef er veertien dagen en het beviel er hem zodanig goed, dat een delegatie van zes aartsengels hem moest komen opeisen, anders zou hij nooit van zijn eigen naar de hemel zijn teruggekeerd.

De duivel en Jan Patat

Op zekere avond kwam er een soort kolendrager binnen in de staminee van Jan Patat aan de Regattendreef.

Hij dronk er zeven druppels achtereen en wou ze niet betalen. Daarop gaf Jan Patat hem zeven muilperen.

- *Wadde, riep de kolendrager, wadde gij slaat mij ? En wat zoude doen moeste weten dat ik de duivel ben.*

- *Tons zou ik u nog zeven schoppen bijgeven,* zei Jan Patat.

En gij gaf de duivel nog zeven trappen onder zijne staart en smet hem vierkantig de deur uit.

- *Eiwel, zei de boze, diene vent heeft koerage.*

's Anderendaags vond Jan Patat zeven dubbele franken en evenveel paardenogen op zijn toog liggen. Een dubbele frank per oorveeg en een paardenoog of vijf frank per schop.

Tegen zulk een prijs zou sedert die tijd elke bewoner van de Regattendreef de duivel willen afranselen.

De duivel op de Plezante Vest

De duivel had de gewoonte elke zaterdag zijn voeten te wassen onder de Kemelbrug aan de Plezante Vest.

De Duim uit 't straatje van Berouw kwam daar voorbij als de zwarte juist bezig was en hij riep :

- *Peetje Pek, wedden voor 'n halve frank dat mijn voeten vuiler zijn dan de uwe ?*

- *Gewed !* zei de duivel.

En ze waren vuiler . . .

De duivel verloor zijn halve frank en was geweldig kwaad.

De duivel in de pottekariewinkel van Freetje

De duivel ging een nieuwe waterpot kopen in de pottekariewinkel van Freetje.

't Was ene van vier stuivers, maar Freetje rekende er hem zeven. Daarop maakte de duivel zich kwaad en zette vol koleire de waterpot verkeerd op Freetjes hoofd.

- *Hij zal 't er nu nooit meer afgeraken !*

't Was maar al te waar en Freetje mocht doen wat hij wilde, de waterpot kon van zijne kop niet.

Op 't laatste door veel te bidden en te smeken, verloste de duivel Freetje Pottekarie van zijn zonderling hoofddekseel op konditie dat hij aan al de inwoners van 't Nieuwpoortje (Sint-Jakobs) een nieuwe waterpot zou kado geven en hem kosteloos moest vernieuwen als hij brak.

Sedertdien is een waterpot het schoonste stuk in 't huishouden van de Nieuwpoortenaars.

De nagelbuik van mijnheer Scheire

De dikke mijnheer Scheire had de diepste nagelbuik van gans de parochie Sint-Jakobs, en hij was er zo fier op dat hij hem aan iedereen toonde die hem wilde zien. De duivel was ook eens komen kijken en mijnheer Scheire deed hem een affront aan.

- *Vermits gij niet geboren zijt van Adam en Eva en bedde gij gene nagelbuik, duivel*, zei hij smalend.

En dat was waar, niettemin was de duivel met zijn spot niet gediend. Hij nam een ijzeren roede en stak ze in mijnheer Scheires nagelbuik dat zij door zijn rug uitkwam.

- *Nu is 't hij nog dieper*, spotte de duivel, *hij gaat dwars door uw korpus, dikzak!*
Nu dierf mijnheer Scheire aan niemand meer zijn doorstoken nagelbuik tonen en hij verging van spijt en verdriet.

Dreeske Vyncke

't Was in die jaren dat Dees Zestig meestergast was in de suikerbakkerij van Vyncke aan het Steendam. De duivel mocht daar alle weken om een zakje boterspekken komen en dat deed hij met groot plezier.

Maar op zekere zaterdagavond staken de suikerbakkers zijn karamellen in de mosterd en in de peper en de duivel moest er wel een uur lang van hoesten.

- *Wacht maar*, zei hij, *de eerste kwekker die in dat huis zal geboren worden, zal evenals ik 'n gestampte duivel zijn!*

En dat jaar werd Dreeske Vyncke geboren.

Hoe het kwam dat de Ottogracht stonk

In de staminee DEN AANLEG aan de Dampoortstraat werd de duivel graag gezien, want hij maakte nog al wat verteer en nooit zeurde hij bij 't spel, alhoewel hem dat als duivel zeer gemakkelijk ware geweest.

Eens heeft men hem een lelijke poets gebakken. De pijkeheer van Sint-Jakobs had enige druppeltjes wijwater in zijn bier gedaan.

De duivel kreeg daarvan zulke erge buikpijn dat hij drie uren aan één stuk op de kant van 't Leitje van de Ottogracht moest gaan zitten . . .

Sedertdien stonk het er zo geweldig dat men op 't laatst gedwongen werd de Ottogracht op te vullen.

De paraplu van Siska Boel

In de dagen dat de Visserij nog een schone bomendreef was, gelegen tussen de twee waters, kwam de duivel langs daar gewandeld.

Opeens barstte een hevige regenbui los en nergens was er plaats om te schuilen.

Daar zag de duivel Siska Boel afkomen met haar grote katoenen paraplu.

- *Och Siska*, bad hij, *geef mij een plaatske onder uwe paraplu, want gans mijne «surtout» wordt nat.*

- *Bij neen ik*, weigerde de gierige Siska, *er is maar juist plaats genoeg voor mij*

alleen onder mijne paraplu.

Nu werd de duivel heel kwaad en hij begon uit al zijn macht op de paraplu te blazen, die als een luchtbal in de hoogte schoot, Siska Boel met zich meevoerende. Hij vloog tot tegen Munte waar hij neerviel op een mesthoop, met Siska daarbij.

De duivel op de Karnavalfoor

Op de Karnavalfoor van de Vrijdagmarkt mocht de duivel altijd voor niets op de molen van Tsaaien zitten. Doch op 'n keer rekenden ze hem gelijk aan iedereen ne halve cent voor een toertje.

- *'k Zal hulder vinden*, bromde hij.

En zie, in de nacht werden al de houten peerdekens van Tsaaien levend en ze liepen de stad door, veel lawaai en stoornis verwekkend.

't Kostte Tsaaien ne hele boel geld om ze weer op stal te krijgen en hij moest de duivel twaalf kapperkens betalen om ze weer in houten peerdjes om te toveren.

Op dezelfde foer mocht de duivel ook altijd voor niets drie bollen voor ne kluit smijten bij Klopries.

Maar eens werd hem deze gunst geweigerd waarop hij besloot wraak te nemen.

Gans die dag vlogen al de bollen naar wat voor ne man ze ook gesmeten werden, vlak op het fittemoes van Klopries, die de duivel schoon moest gaan spreken en hem terdege trakteren om van de betovering af te geraken.

Mijnheer Pateetje, de barbier van de duivel

De duivel liet zich alle zaterdagen scheren bij mijnheer pateetje aan de Dampoort. Mijnheer Pateetje was een fijne meneer die 's zondags in de komedie speelde en altijd zijn best deed om een keurige taal te spreken.

De duivel had daar veel plezier mee en telkemale hij zich in de scheerstoel zette, sprak hij mijnheer Pateetje sierlijk aan :

- *Pateetje, Pateetje,*

Och haast u een beetje !

Waarop de fijne barbier op rijm antwoordde :

- *Ik scheer u zonder 't minste leedje !*

Doch op zekere keer gaf hij meteen de duivel een ferme knip in zijn kin, en de boze riep ontdaan :

- *Pateetje, Pateetje,*

Wat deed je ?

En de barbier antwoordde :

- *Och, 't is maar een sneedje !*

- *Zo*, zei de duivel en bij begon heel vlot te rijmen :

Pateetje, Pateetje,

Slaak uw laatste kreetje,

Wat weet-je,

Ik vreet-je.

En Pateetje werd aanstonds omgetoverd in een echt pateetje met suiker en konfi-tuur en in een slok had de duivel hem binnen.

Misschien heeft de duivel daaraan de reputatie te danken dat hij een oude sneuke-laar is.

De duivel op Sint-Jan-in-d'Olie

Sint-Jan-in-d'Olie is de oude benaming van de beruchte volkswijk 't Nieuwpoortje. Het Onze-Lieve-Vrouwkapelleken dat zou dagtekenen uit de schrikwekkende jaren van de pest bestaat nog, en prijkt (thans bij gelegenheid badend in 't elektrisch licht) op de voorgevel van het hoekhuis van de Sint-Jansdreef en van 't Oliestraatje.

Op zekere zaterdagavond waren de kaarsen van 't kapelleke aangestoken en 't waren er spiksplinter nieuwe.

De duivel kwam voorbij en keek met lede ogen de heerlijke verlichting aan.

- *Wel, wel*, bromde hij, *twee nieuwe kaarsen, die zouden wel te mijner ere mogen branden, ik ga ze pieken.*

Hij had echter buiten de waard gerekend. Baasken Boone lag juist uit zijn venster een laatste pijpken te roken en zag de boze aankomen.

Vrouw Boone had die dag een vers kruikje wijwater uit de kerk meegenomen en het op het schouwblad neergezet.

Baas Boone ging vlug een tinnen spuitje halen en vulde 't met heilig nat.

Toen Satan de eerste kaars ging snappen spoot Boone een straalken wijwater op zijn kop.

- *Oei, oei!* gilde de zwarte, *men giet mij een pot kokende olie op mijn verdoemenis*, en hij sloeg ijling op de vlucht.

Maar Baasken Boone zat hem achterna met zijn spuitje en op de Karnemelkbrug haalde hij hem in.

- *Duivel*, riep hij, *als ge mij niet en trakteert, spuit ik nog wat wijwater op uw lelijk vel.*

De duivel vloekte ijselijk, maar tegen 't heilig nat kon hij niets doen en hij was wel gedwongen al zijn cens te beste te geven.

Baasken Boone kwam die nacht naar huis met een ferm stuk in zijn krage, en daar moeder Boone absoluut niets af enwist van de historie met de duivel, geloofde ze niets van al zijne praat en gaf hem een doeffeling.

Dat was de weerwraak van de duivel.

De duivel in de Sint-Jakobstoren

't Was op de parochie van Sint-Jakobs ten tijde van de goede pastoor Robette, die iedereen met rust liet, zelfs de duivel.

Deze had niets beter gevonden dan in Sint-Jakobstoren zelf te gaan wonen, tussen de grote witte kerkuil en een honderdjarige torenvalk.

- *Zobeb ik hem te minste onder mijn ogen*, zei de goede pastoor Robette, en hij liet hem daar met rust.

Maar Tieste Anthonis, de klokkelouder, ging daarmee niet akkoord omdat de duivel hem nooit wilde trakteren en daarom besloot hij de boze een lelijke toer te spelen.

Op een zaterdagavond klom hij in de klokkentoren en omwikkelde de klepel van de klok met een grote groven zak.

Toen hij 's anderendaags de klok voor de grote mis wilde luiden, gaf deze natuurlijk geen geluid.

- *Ziede dat, meneer pastoor*, zei Tieste heel schijnheilig, *ziede dat mee al uw goedheid, Belzebuth die heeft onze klok betoverd.*

Daarop werd de eerwaarde heer Robette zeer kwaad, en gaf de duivel zijne opzeg. Maar zo goed was zijn hert, dat hij voor hem een kamerken ging huren op de Oude Veste en voor hem elke week een maatje dobbel bier betaalde in de staminee DEN KRUIDHOF op de hoek van 't Steendam en het Nieuwpoortje.

Nu werd Tieste Anthonis nog veel kwader en hij wilde de duivel wijs maken dat het wekelijks maatje bier hem toekwam.

't Was nu de toer van de duivel om uit zijn vel te springen en hij zwoer een ijselijke eed :
- *Gij smerige Tieste, nooit en zulde gene smaak meer vinden in 't bier.*

En dat gebeurde.

Tieste ondervond dat bier en pompwater de zelfde smaak hadden en begon aan de jenever.

Hij vond hem zo naar zijn goeste dat hij niets anders meer dronk en dan nog zoveel mogelijk.

't Duurde niet lang of hij werd het grootste zathoofd van de parochie en van lieverlede begon hij zijn dienst van klokkenluider te verwaarlozen, tot wanneer de goede pastoor Robette hem de wip gaf.

Sint-Jakobskerk was nu zonder klokkenluider en gemakkelijk was het niet om er zo rap een andere te vinden, want de grote klokke van Sint-Jakobs is erg moeilijk om luiden.

Maar de duivel was de eerwaarde heer Robette te erkentelijk voor al wat hij voor hem gedaan had en hij nam zelf 't baantje van Tieste over zonder er een duit loon voor te vragen.

Zo komt het dat de klok van Sint-Jakobs door de duivel geluid werd tot dat de goede pastoor Robette gestorven is.

De duivel gaat te biechten bij de Augustijnen

Op zekere dag zei de duivel bij zich zelf :

- *'k Heb genoeg van duivel te zijn, ik wil een heilige worden, maar daarom zal ik natuurlijk een volledige biecht moeten spreken.*

Daarop ging hij naar de kerk der Augustijnen en koos de biechtstoel uit van pater Koekske.

Hij biechtte en biechtte, maar had zoveel zonden dat het duurde en duurde, dagen, weken, maanden en jaren achtereen, en nog kwam er geen einde aan. Hij biechtte alles, ook zijn fratsen waarmee dan wel gelachen werd.

Toen dat honderd jaar geduurd had, zei de pater Koekske :

- *Nu ben ik honderdveertig jaar en 't is tijd dat ik naar de hemel ga, ge moet maar voortdoen met een andere biechtvader.*

En dat deed de duivel.

Dat duurt nu al driehonderdenzeven jaar en nog is er geen einde aan gekomen aan de biecht van de boze, die nog altijd in de kerk van de Augustijnen zit en reeds meer dan zeven biechtvaders «versleten» heeft.

Zoals we in het voorwoord aanhaalden vertoefde de duivel zowat overal te Gent. Voor wat de voornoemde volksverhalen betreft, is de overgrote meerderheid te situeren op het grondgebied van de parochie Sin-Jakobs. Dat is ook het geval voor de namen van de personen en de benamingen van de straten, de herbergen, enz. (*)

M. BROECKHOVE.

(*) Afbeeldingen 1 en 2 stammen uit het dagblad Vooruit 1944. Afbeelding 3 stamt uit het Gents Advertentieblad 1979.

Spijts herhaalde navraag bij de Redactieleden van het dagblad Vooruit zijn we er niet in geslaagd de auteur(s) van deze belangwekkende reeks te achterhalen.

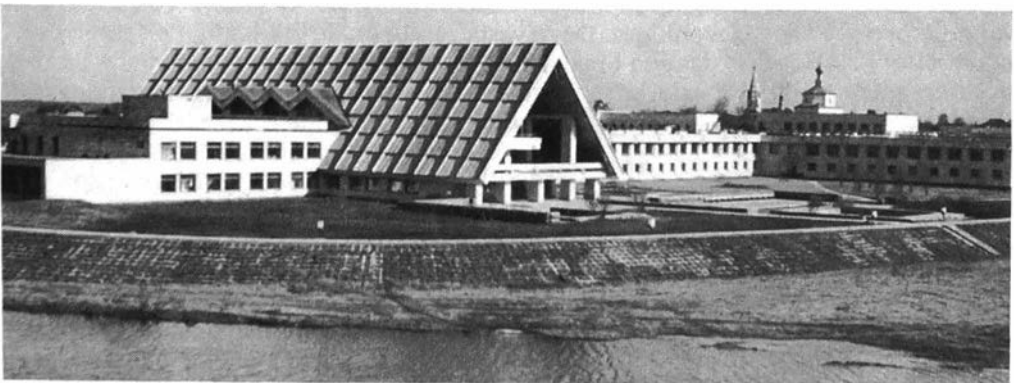
**Kongres van de
INTERNATIONAL SOCIETY FOR EUROPEAN ETHNOLOGY
AND FOLKLORE
en de Publikatie
PROBLEMS OF THE EUROPEAN ETHNOGRAPHY AND
FOLKLORE.
SUMMARIES BY THE CONGRESS PARTICIPANTS.
USSR - SUZDAL
30 sept. - 6 okt. 1982**

In 1928 kwam te Praag i.v.m. de volkskunde een internationale wetenschappelijke organisatie tot stand, nl. **la Commission internationale des Arts et Traditions populaires**, naar aanleiding van een internationaal kongres inzake volkskunst. De afkorting van de vereniging luidde CIAP; de oorspronkelijke titel weerklonk : **Commission internationale des Arts populaires**; het element volkskunst met de toemaat traditie(s) kon als omschrijving voor volkskunde, op afstand dan, optreden. De waardering strekte zich onmiddellijk uit op internationaal vlak, want de geboorte van Ciap verliep onder de auspiciën van de Verenigde Naties.

De vereniging genoot hoog aanzien, want ze behoorde bij de organismen die op 21 januari 1949 te Brussel de Internationale Raad voor Wijsbegeerte en Menswetenschappen stichtten.

Een internationale groepering ondergaat vanzelfsprekend wijzigingen. In 1961 kwam te Oslo en in 1962 te Brussel en in april 1964 te Bonn een hervormingscommissie tot stand om de statuten voor de algemene vergadering aan te passen. Een belangrijke wijziging voltrok zich op 7 en 8 september 1964 in Athene.

Afgevaardigden van vierentwintig landen waren er aanwezig, waarvan twee uit Noord-Amerika en twee uit Azië. De algemene vergadering koos bij meerderheid van stemmen de Vlaming dr. K.C. Peeters als voorzitter. R. Pinon uit Luik werd sekretaris-generaal. De benaming vergde ook een stemming. Behielden de leden de vroegere **Commission des Arts et Traditions populaires (CIAP)** of kreeg «**Société**

Toeristisch complex te Suzdal, waar volkenkundigen en volkskundigen vergaderden.

internationale d'Ethnologie et de Folklore» (SIEF) de voorkeur ? Vijftien leden wensten de vroegere benaming; zeventien vroegen een verandering. Sindsdien is de naam *Société internationale d'Ethnologie et de Folklore*, in het Engels *International Society for Ethnology and Folklore*, in het Duits *Internationale Gesellschaft für Ethnologie und Volkskunde*.

Tijdens de vergadering van de SIEF op 25 april 1965 te Marburg/Lahn ontwierp de beheerraad enkele commissies, waarvoor telkens specialisten werden aangeduid :

1° Europese atlas;	2° Bibliografie;	3° Universitair onderwijs;
4° Arbeid & atbeiders;	5° Werktuigen;	6° Spel en speeltuigen;

Een vooropstelling van commissies werd voorzien voor de vergadering te Antwerpen op 25-26-27 september 1965 : Het achtste kongres van de «Sciences Anthropologiques et Ethnologiques te Tokio in september 1968 nam de Sief op in het kader van de «Union Internationale des Sciences Anthropologiques et Ethnologiques», waar een onmiddellijke band uit voortspoot met de 'Conseil International de la Philosophie et des Sciences Humaines (CIPSH) en tegelijk met de UNESCO.

De besprekingen te Tokio leidden tot de overeenkomst, dat SIEF de activiteiten beperkt de Europese Ethnologie (in en buiten ons werelddeel). SIEF bevestigde zijn internationaal karakter en Europese roeping.

Tijdens de samenkomst te Boekarest einde augustus - begin september 1969 besliste de beheerraad het eerste kongres in te richten te Parijs van 23 tot 27 september 1970. Het plan ging niet door en werd verschoven naar 24 tot 28 augustus 1971, o.a. omdat de ICOM (conseil international des musées) een vergadering hield in Frankrijk van 29 augustus tot 2 september 1971.

Het tweede kongres ging door van 30 september tot 6 oktober 1982 in Suzdal, ruim tweehonderd km. boven Moskou. Onze Bond, lid van SIEF, ontving een uitnodiging. [Zie OVZ, 56 (1981), uitnodiging uit buitenland, p. 196-197, met volledige opgave van de sekties of symposiums]. Twee Vlamingen namen er aan deel : Prof. Dr. J. Van Haver, ons medelid, met de spreekbeurt : *The study of folk-medicine. Interaction of institutional culture and popular culture in the Field of Ducht (Flemish), Folk-medecine* in symposium 1. (Publikatie Problems . . . Summaries, 34 - 35); ondergetekende met *Exhibition Fanions, Feast, Manifestations, Jubilees, Poppetshows, in Flanders* (Belgium), (Publikatie Problems . . . Summaries, 74-76) in symposium 3.

Aantal sprekers per symposium :

I 9	IV 10	VII 19
II 11	V 9	VIII 12
III 10	VI 10	IX 13
		X 15

Deelnemers uit twintig landen waren er aanwezig. Het oostblok vormde, haast vanzelfsprekend, de bovenhand. Deze vaststelling en de cijfers bij de symposiums maken het je duidelijk, dat een bespreking of vermelding van onderwerpen onbegonnen werk is in een beperkte ruimte. Elk kongres, nationaal of internationaal, loopt aan een zelfde euvel mank : te veel hooi op de vork, geestelijk en wetenschappelijk. Je beseft het bij voorbaat. Maar het menselijk contact maakt alles goed : de ontmoeting met belangstellenden van heel ver, met uitwisseling van adressen en boeken, (1) de ontdekking van volks vermaak in vreemde landen langs dansgroepen en lied, de heerlijke en leerrijke tochten tussenin.

Een Kongres is eveneens bestemd om gebeurlijk op allerlei punten orde te stellen. Verkiezing van een beheer en afgevaardigden. Dat geschiedde daar ook. Een ontroering beleeft elkeen, bij de afroeping van de overledenen, maar het ontroert speciaal, als bij de aanvang de namen van drie landgenoten weerklinken : Albert Marinus, Karel-Constant Peeters, Wilfried Van Nespen. Dan ontdek je hoe een klein land groot kan zijn. Als afgevaardigden voor ons geweest zijn verkozen : Roger

Pinon (als vroeger lid bevestigd) en Jozef Van Haver.

In het nieuw bestuur zetelen als voorzitter N. Bringeus (Zweden), als ondervoorzitters J. Cuisenier (Frankrijk) die de algemene vergadering diplomatisch en fijnzinnig leidde, en Y. Bromley (URSS).

Volgt er over een paar jaar een derde kongres in Noord-Europa ? Laten we het optimistisch hopen, ten bate van de volkskunde !

Renaat van der Linden.

Bronnen :

S.I.E.F.-Informations. Bulletin de la Société Internationale d'Ethnologie et de Folklore. Quarterly Review of the International Society for Ethnology and Folklore.

Vierteljahrsblatt der Internationale Gesellschaft für Ethnologie und Volkskunde.

Administratie : Antwerpen, Redactie : Luik.

N° 1. 1964, 44 p.; N° 2, 1966, ibidem en idem, 32 p.; N° 3, 1967, administratie Antwerpen, redactie Edingburgh, 24 p.; N° 4, 1970, administratie Antwerpen, (o.a. met lijst van commissies en leden), 32 p.

Het S.I.E.F.-Colloquium te Antwerpen, 25 september 1965, in Volkskunde, Amsterdam-Antwerpen, 87-105.

S.I.E.F.-vergadering te Goettingen, 11-12 maart 1966, ibidem, 140-42.

Actes du premier congrès international d'ethnologie européenne. Paris. (Adresse du prof. K.C. Peeters, président de la SIEF. Séance inaugurale, 25-40)

Problems of the European Ethnography and Folklore. Summaries by the Congress Participants. Moscow 1982. II Congress of the International Society for European Ethnology and Folklore. USSR - Suzdal, 1982. USSR Academy of Sciences. N.N. Mikloucho-Maclay Institute of Ethnography. 264.

Heerlijke en leerrijke tochten. Zie blz. 234, voorlaatste paragraaf.

(1) Een onmiddellijk gevolg van de ontmoeting met Dr. Chr. Pieske uit Lübeck : in de expositie *Luxuspapier 1860-1930* in het Museum f. Deutsche Volkskunde te Berlin, juni 1983 - januari 1984 zullen in een verzameling van honderdtwintig voorwerpen, ook bedevaartvaantjes uit Vlaanderen een ereplaats verkrijgen.

Kongres van de Federatie van Nederlandse Verenigingen voor Oudheidkunde en Geschiedenis van België v.z.w. en de sectie Volkskunde, 1982

Het eerst kongres van de «Federatie van Nederlandstalige Verenigingen voor Oudheidkunde en Geschiedenis van België» geldt als het «XLVIste kongres van de Federatie van Kringen voor Oudheidkunde en Geschiedenis van België». De Nederlandstaligen hielden hun eerste kongres te Hasselt van 19 tot 22 oogst 1982 met ongeveer honderdvijftig lezingen. (Organizatie : voorzitter M. Bussels, Hasselt en sekretariaat L. Gorissen, Ekeren)

De achtste sectie van het kongres omvatte Volkskunde - Dialektologie - Toponymie, met als verantwoordelijken : M. Laenen, R. van der Linden en J. Molemans; de behandelde tema's :

- R. ADRIAENSSENS. *Steenbouwersmerken en hun betekenis bij het onderzoek van historische gebouwen.*
- A. BOESMANS. *Theeverbruik in de zuidelijke Nederlanden.*
- P. DE SOMER. *Bierbrouwen. Gevalstudie brouwerij Cerckel te Diest.*
- P. DE WIN. *Rechtsarcheologie, een onbekend begrip in België.*
- W. DRIESEN. *Vakwerkbouw in Zuid-Limburg. Bronnen voor de hout en leembouw.*
- M. DRIESSEN. *Torenbannen in Limburg. Typologische studie.*
- S. GODFROID. *De familie Hoogbuys : een orgelpunt in de Belgische draaiorgelwereld.*
- W. JOHNSON. *Metselaarstekens op laat-middeleeuwse kerken, prov. Antwerpen.*
- T. PENNEMAN. *Over de geschiedenis van de toegepaste sterrenkunde (astrologie) in de Nederlanden.*
- H. SMULDERS & R. RENSON. *Volkssporten in Vlaanderen. Analyse der ruimtelijke spreiding.*
- E. TIELEMANS. *Het Centrum voor Vlaamse Volkskultuur : doelstelling & werking.*
- R. VAN CRAENENBROECK. *Vlaams-België : ereplaats op gebied van zwaarddansen.*
- R. VAN DER LINDEN. *Bedevaartvaantjes in Limburg. Vergelijking met andere provincies. Essai tot globaalbeeld.*
- P. VANSUMMEREN. *De Limburgse bedevaartvaantjes van de 17de eeuw tot heden.*
- Fr. VAN WINKEL. *De 'Teuten' in de voormalige Luikse Kempen.*
- L. WINTGENS. *Grundlagen der Sprachgeschichte im Bereich des Herzogtums Limburg.*

Het staat vast, dat volkskunde steeds een onverminderde aantrekkingskracht beleeft in dusdanige kongressen en allerlei brandpunten en standpunten aanraakt en bereikt.

Danny Lamarcq.

HOREBEKE

Vierdagen van dec. 1891 tot sept. 1893

Belang van een weekblad en van spelevolutie

Honderd jaar geleden is Abraham Hans, de gevierde volksschrijver, te Horebeke geboren. Ons tijdschrift heeft een uitvoerig nummer aan hem gewijd (1). We krijgen de kans meer over dit dorp (van vroeger) te vernemen, in de periode dat Abraham Hans circa tien jaar oud was. Kunnen we ons inbeelden, hoe de inwoners in Sint-Maria-Horebeke en Sint-Kornelis-Horebeke (thans samen Horebeke) hun weekends doorbrachten?

Historische dokumenten in het Rijksarchief te Ronse en in het eigen gemeentehuis zijn vrij schaars. Welke bronnen kun je aanboren? Verklaringen van bejaarde lieden in de gunstigste omstandigheden tot het begin van onze eeuw.

Het uitpluizen van een weekblad voor de aangehaalde periode voert ons naar het feestvertoon, week-bij-week, negentig jaar geleden. Onze voorouders hielden op hun manier van allerlei vermaak. Ken jij het gebruik van pintje en druppeltje dek, van kuipkensteking, puidenrijding, muiltrekking, tripbijting, enz. De woorden of de samenstellingen vertolken op zichzelf een olijk vertoon en feest. Elk van ons zal de vorige generatie(s) op een andere manier leren zien, van week tot week, van herberg tot herberg, van seizoen tot seizoen.

Een weekblad straalt op zijn wijze een sociologisch en een psychologisch beeld uit. Menig aspekt van het volksleven treedt er op. We putten uit: DE SCHELDE-GALM, weekblad te Oudenaarde, van einde 1891 tot einde 1893.

Inricht(s)ter	Aard van het feestvertoon	Datum
1. J.B. Schietecatte, slachter en herbergier	groot muziekfeest, volksspelen, jaskaarten en doelsteking	20 december 1891
2. Frederic De Langhe, <i>Schamperij</i>	pintje dek met koeken	27 december
3. F. De Staebale, S.K.H. (= Sint-Kornelis-Horebeke)	pintje & druppeltje dek	10 januari 1892
4. Ivo Herman, <i>Den Batonist</i> Broekstraat	pintje dek	idem
5. Joseph Buwé, <i>De Wandeling, Cauwenberge</i>	pintje dek	24 januari
6. Pieter Franciscus De Temmerman	pintje & druppeltje dek	idem
7. J.B. De Blauwe, <i>Herreweg</i>	pintje & druppeltje dek meest liegen en beste zingen veel vermakelijkheden	14 februari
8. Camiel Herreman, Barbier, S.K.H.	pintje dek met koeken	idem
9. = 2	pintje dek met geutelingen	21 februari
10. Ch. De Temmerman, <i>Casino</i>	lusterrijke avondstond, concert pintje en druppeltje dek	28 februari

(1) Viviane VAN DEN DOOREN. *Abraham Hans 1882-1982, huidige jg., 3-59, 34 ill.*

11. = 7	schieting voor enen Klaas van 7 kilos	6 maart
12. J.B. Foucart, S.K.H.	pintje dek met koeken	27 maart
13. Ivo Schietecatte, <i>Broekstraat, In den Penning</i>	idem	17 april, 1 ^e paasdag
14. Jan-Baptist De Stobbelaere Jan-Baptiste Schietecatte (1)	jaarlijkse omgang te Rokegem verscheidene vermakelijkheden	18 april, 2 ^e Paasdag
15. Maria Van de Velde	jaarlijkse omgang te <i>Vrysbeke</i> , verscheidene vermakelijkheden, pintje & druppeltje dek	24 april Beloken Pasen
16. Emiel Verstichelen <i>In De Kroon</i>	jaarlijkse omgang te Broekstraat, verscheidene vermakelijkheden, pintje en druppeltje dek	idem
17. <i>De Nieuwe Estaminet De Zwaan, De Trap op</i>	omgang te Mei - verscheidene volks- spelen, planting van eenen prachtige Meiboom, pintje dek met lekkere koeken	1 mei
18. Victor Coppens <i>Herreweg</i>	hondenkoersen, programma, puiden- rijding voor verscheidene prijzen	22 mei
19. Wed. Ch. De Ronne <i>Bovestraat, S.K.H.</i>	gaaibollingen - uitvoerig programma	5 juni, 1 ^e Sinksen- dag
20. = 4	jaarlijkse ringsteking te paard, uitvoerig programma	26 juni
21. Eugeen De Mets, <i>Doel- velde, Kroonstraat</i>	opening ener estaminet <i>De Linde</i> , hij verhoopt de gunst van eenieder	19 juni
22. Kinders De Ridder <i>'T Gaaiken, S.K.H.</i>	gaaischieting - uitvoerig programma	17 juli
23. = 8	krulbolling	idem
24. Leo Anselyn <i>Steene</i>	jaarlijkse omgang te <i>Cois</i> , veel verma- kelijkheden, pintje & druppeltje dek	idem
25. Wed. Vercluyen, S.K.H.	jaarlijkse omgang <i>ten Herreweg</i> , verscheidene volksspelen	24 juli
26. Vital Van der Bracht, Henri Van Overmeiren & 7	jaarlijkse ringsteking met tweewielige rijtuigen, uitvoerig programma	31 juli
27. & 21 <i>In den Drijpikkel</i>	te verspelen verscheidene schone prijzen	24 juli
28. Cornil De Staebel	krulbollingen, daarna pintje dek	7 augustus
29. = 4	krulbolling, pintje dek met koeken	17 augustus
30. Wed. De Ronne = 19	omgang te <i>Mode</i> , gaaibolling, uitvoerig programma	21 augustus
31. Joseph Van den Hecke <i>Omgangstraat S.K.H.</i>	jaskaart, pintje dek	28 augustus
32. Isidoor V. Ypersele <i>In den Jager, S.K.H.</i>	jaarlijkse omgang op <i>den steenberg</i> , zakloping, mastklimming, puidenrij- ding, tripbijting, schone spelen, concert	4 september
33. Eugeen Verstichel	jaarlijkse omgang <i>te schip</i> , verscheidene volksspelen, kaarting & bolling	donderdag 8 Sep- tember
34. = 13	krulbolling, kermis met pintje dek	18 september
35. = 13	ter gelegenheid der nakermis pintje dek	24 september
36. H. Lodens	opstijging van een luchtbal, uitvoering v. enige muziekstukken muziekmi- j S.K.H.	18 september

37. H. Lodens	wandeling van de muziekrij door <i>de dorpsplaats</i> , gemakkelijke volksspelen in de verschillende <i>gebuurten</i>	maandag 19 september
38. Verenigde Herbergiers v/d Dorpsplaats	jaarmarkt - uitvoerig programma	dinsdag 20 september
39. = 15	krulbolling & volksspelen - nakermis : zakloping, mastklimming, muiltrekking	25 september
40. Henri Lodens (36)	nakermis & volksspelen : staak- en krulbolling, ringsteking, monsterluchtballon, vuurwerk	25 september
41. Albin Ghys, herbergier - landbouwer	omgang <i>ten appel</i> , vele gemakkelijke heden, pintje dek bij 50-jarige bedrijfsuitoefening : herbergier-landbouwer, kuipkensteking, muiltrekking, best en komiekste zingen, gaaischieting, jaarlijkse kalkoenschieting	9 oktober
42. = 22	uitvoerig programma	16 oktober
43. 21 & J.B. Herreman	<i>omgang kromstraat</i> - veel gemakkelijke heden, bolling, e.a. pintje dek, opstijging monsterluchtbal & concert, kuipkensteking, muiltrekking, loopstrijd voor jongelingen	
44. Pieter - Franciscus De Temmerman, 't Gemeentehuis	kermis S.K.H. gemakkelijke heden, eierklopping & mastklimming	23 oktober
45. idem	allerhande volksspelen, jaarlijkse vuurwerk & historische vertoning	maandag 24 oktober
46. idem	opstijging van luchtbal	dinsdag 25 oktober
47. idem	nakermis : allerschoonste gemakkelijke heden	30 oktober
48. = 8 & Vrouw Cornil	kermis S.K.H. feesten, hondenkoersen	23 oktober
49. idem	groot vuurwerk & prachtige verlichting op <i>de plaats</i>	maandag 24 oktober
50. Vrouw Cornil	schone prijzen te verspelen	dinsdag 25 september
51. Eadem	nakermis, mastklimming	30 september
52. Camiel Broodcorens	jaskaarten	27 november
53. = 7	peeschieting voor grote St.-Eloy, veel gemakkelijke heden & pintje dek met koeken	4 december
54. Eugeen Verstichelen <i>In het Schipken</i> , S.K.H.	jaskaarten voor St.-Niklaas en schone surprise; 's avonds grote verlichting	donderdag 8 december O.-L.-Vrouw Ontvangenis
55. Emiel Verstichelen <i>In De Kroon, Broekstr.</i>	jaskaarten; 's avonds grote verlichting	8 december
56. Pius De Neve, <i>Plaats</i>	jaskaarten & schieting op de pees	4 december
57. J.B. Foucaer, <i>In De Fontein</i> , S.K.H.	jaskaarten voor schone Klaas en Klazin	4 december
58. = 2	pintje dek met lekkere wafels	11 december

59.	Camiel Herreman, barbier en haarsnijder	pintje dek en jaskaarten en doelstekking	11 december
60.	= 1	jaarlijkse muziekfeest door vreemde liefhebbers, luisterrijk concert en pintje dek	18 december
61.	J.B. Staebelaere <i>In de Concorde</i>	Pintje dek en jaskaarten, jaarlijkse kampstrijd	26 december 2 ^e kerstdag
62.	21, 27	pintje dek en jaskaarten	26 december
63.	= 13	idem	1 januari 1893
64.	Jozef Bruwé, <i>In de Wandeling</i>	pintje dek met koeken en jaskaarten	15 januari
65.	Alfons Van der Donckt <i>In den Congo</i>	jaarlijks pintje dek	15 januari
66.	J.B. Herreman <i>In den Barbier</i>	pintje dek met koeken, jaskaarting	29 jan.
67.	= 61 J.B. Schiettecatte, café <i>In den Volksvriend</i>	volksspelen, mastklimming, eierraping, bolling, jaskaart	3 april 2 ^e Paasdag
68.	Modest Browaey's, <i>In de Linde</i>	omgang te <i>Vrijsbeke</i> , veel vermakelij- heden, papeting, eierraping, zak- loping v. oude wijven	3 april
69.	Marin Van de Velde	jaarlijkse omgang te <i>Vrijsbeke</i> volksspelen, bolling, pintje dek en druppeltje dek met fijne koeken	9 april Beloken Pasen
70.	= 62, wijk Corsele	jaskaarten en pintje dek	16 april
71.	= 55	jaarlijkse omgang <i>Broekstraat</i> bolling voor mans- en vrouwvolk, jas- kaarting, muziek van S.K.H.	
72.	= 21, 27	omgang <i>ten drijpikkel</i> , wijk <i>Kromstraat</i> krulbolling, jaskaarting, 's avonds pintje dek met koeken en luisterrijk concert	16 april
73.	Vital Van der Bracht <i>Café In den Kloef</i>	krulbolling, geldprijzen aangeduid	23 april
74.	= 4	krulbolling en pintje dek	23 april
75.	J.B. Herreman, In den Barbier	krulbolling, staakbolling v. vrouwvolk, pintje dek met koeken	30 april
76.	<i>De Nieuwe Estaminet, Den Trap op, De Zwaan</i> & J.B. De Blauwe	<i>omgang Te Mei</i> , Heirweg, vele vermake- lijkheden, bolling, planting van prach- tige meiboom, pintje dek met fijne koeken, fanfare van S.K.H.	7 mei
77.	= 24 <i>In de Vrede</i>	jaarlijkse kermis, wijk <i>Steene</i> . Pintje en druppeltje dek. Muziek mij S.K.H.	16 juli
78.	21, 27, 66	krulbolling & staakbolling voor 't vrouwvolk	6 augustus
79.	Modest Browaey's	pintje dek en bolling	27 augustus
80.	Joseph Buwez <i>In de Wandeling</i>	Pintje dek met fijne wafels	3 september
81.		aankondiging van kermis : losbranden der kanonnen & luiden der klokken	16 September

82. Kinders Papijn	luisterrijke masklimming - kermis - 's avonds grote verlichting van dorps-plaats	17 september
83.	wandeling der dorpingen naar de wijken der gemeente	18 september
84.	vermaarde jaarmarkt, tentoonstelling huisdieren, pluimgedierte, veldgewassen, 's namiddags inhaling van nieuwe kapitein, bevelhebber van nachtwakerkorps en revue der leden van het voormelde korps.	18 september
85. = 36	nakermis, allerhande volksspelen, opstijging van monster luchtbal (Le Rapide) door C.D.C., fanfare S.K.H., Bengaals vuurwerk	24 september 1893

We hebben ruim tachtig manifestaties van 1891 tot 1893 genoteerd. Laten we hopen, dat we dergelijke feesten kunnen aanstippen voor andere gebieden om op die basis een vergelijkingslijn te trekken.

We hebben vastgesteld hoe herbergiers hun klanten prijzen in natura aanbieden. Hier volgt de lijst, eerst per feest (nummer) gerangschikt, vervolgens naar de aard van de prijzen : eetwaren, kledingstukken, dieren, gebruiksvoorwerpen, enz.

Te winnen prijzen :

1. <i>Enige kilos lekkere saucissen en verscheidene schone prijzen.</i>	52. <i>allerbeste wafels met jaskaarten gratis twee dozijnen wafels.</i>
3. <i>verscheidene schone prijzen.</i>	53. <i>grote St.-Eloy.</i>
4. <i>die meest drinkt, zal meest koeken hebben . . . (zie 80)</i>	54. <i>St.-Niklaas en surprise.</i>
8. <i>grote koek gratis met jaskaart.</i>	55. <i>grote koek.</i>
10. <i>gratis schone prijzen.</i>	56. <i>twee vette konijnen.</i>
12. = 4.	57. <i>schone Klaas en Klazin.</i>
14. <i>bolling voor een besp.</i>	58. <i>groot korintebrood.</i>
15. <i>bolling voor een schone koek gratis.</i>	61. <i>schone muts (vrouwvolk), schone koek (mansvolk).</i>
16. <i>bolling voor geutelingen.</i>	63. <i>lekkere wafels.</i>
18. <i>1^e pr. 3 F; 2^e 2, 3^e 1 F.</i>	64. <i>schone snuitdoek (vrouwvolk), & grote koek (mansvolk).</i>
20. <i>1^e pr. 20 F; 2^e 15; 3^e 10; 4^e 10; 5^e pr. een verrassing.</i>	66. <i>fijne wafels.</i>
23. <i>2 grote schone konijnen en een fijne kas sigaren</i>	67. <i>schone prijzen gelijk voorgaande jaren.</i>
26. <i>1^e pr. 25 F; 2^e 15; 3^e 10; 4^e 10.</i>	68. <i>idem</i>
28. <i>1^e pr. een koppel vette kiekens; 2 = een groot koekebrood.</i>	69. <i>schoon kleed, schone paraplu en schone eierkoek (bolling).</i>
32. <i>dozijn geutelingen.</i>	70. <i>schoon koekebrood</i>
33. <i>geutelingen.</i>	74. <i>twee schone koekebroden.</i>
34. <i>gratis een schone korintekoek.</i>	75. <i>grote koek (vrouwvolk met staakbol-ling).</i>
39. <i>fijne eierkoek, grote hoeveelheid okker-noten</i>	78. <i>grote koek, schone tabakszak voor 't mansvolk; fijne wafels voor 't vrouwvolk.</i>
42. <i>zes schone kalkoenen.</i>	79. <i>groot koekebrood.</i>
41. <i>grote korintekoek.</i>	
43. <i>bolling voor een grote koek.</i>	

Te verspelen prijzen :

2. <i>schone lijfrok.</i>	50. <i>schone prijzen.</i>
5. <i>schone snuitdoek.</i>	55. <i>allerschoonste bovenlijfrok.</i>
9. <i>schone lijfrok.</i>	56. <i>lekkere wafels met jaskaarten.</i>
15. <i>50 eieren met jaskaarten.</i>	66. <i>schone quinquet.</i>
16. <i>schone muts voor vrouwvolk.</i>	71. <i>schone vrouwmuts.</i>
27. <i>verscheidene schone prijzen.</i>	78. <i>beste kinderhoed.</i>
31. <i>schone koek.</i>	80. <i>lekkere wafels.</i>

Rangschikking der prijzen :

Eetwaren :

eieren 15 [50];
eierkoek 39, 69;
geutelingen 16, 32, 33;
besp 14;
koekebrood 28, 70, 74, 79;
koeken 4, 8, 15, 31, 43, 55,
61, 64, 75, 78;
korintebrood 58;
korintekoek 34, 41;
okkernoten 39;
saucissen 1;
wafels 52, 56, 63, 66, 78, 80;

Kledingstukken :

bovenlijfrok 55;
kinderboed 78;
kleed 69;
lijfrok 2, 9;
muts 16, 61;
snuitdoek 5, 64;
vrouwemuts 71;
Dieren :

kalkoenen 42;
kiekens 28;
konijnen 23, 56;

Gebruiksvoorwerpen :

paraplu 69;
quinquet 66;
tabakszak 78;
Luxeartikel :

kas sigaren 23;
Bij de eetwaren ?
St.-Eloy 53;
St.-Niklaas 54;
Klaas en Klazin 57.

Sint-Niklaas, een bol, een kalkoen, beelden uit spel en ontspanning negentig jaar geleden in Horebeke.

Kort slot.

Vele lieden zullen met groot plezier dit bondig overzicht over het olijk en vrolijk volksleven omstreeks 1890 lezen. De eerste vaststelling luidt, dat onze grootouders en voorouders het hele jaar door een gelegenheid vonden of zochten om de boog te ontspannen.

Een tweede vaststelling luidt, dat er in onze maatschappij ontzagwekkende wijzigingen plaatsgripen. Daar rijzen onmiddellijk een reeks vragen en vraagtekens. Van maand tot maand zorgt een of ander herbergier voor Pintje Dek. Welk gebruik gaat schuil achter deze twee leuke woorden ? Dergelijke gewoonte schijnt alleen in Oost- en West-Vlaanderen bestaan te hebben. Op de aangeduide dag dekt de herbergier(ster) de pint van elke klant met een mastel. Dat plat rond broodje siert het glas. We ontdekken echter een verscheidenheid inzake gebak om het glas 'op te smukken' : daar komen koeken, geutelingen en ook wafels in aanmerking, want een paar aankondigingen melden deze boodschap : **die meest pinten drinkt, zal meest koeken hebben.** En op 3 sept. 1893 : *die meest pinten drinkt, zal meest wafels hebben.* De annonce seint duidelijk, dat bij elk glas een wafel aangeboden wordt.

De tekst Pintje en Druppeltje Dek treedt zelden in publikaties op de voorgrond. Druppeltje Dek wijst klaar op hetzelfde gebruik als de pint, maar de druppel, dit wil zeggen een borrel of glaasje jenever, slaat terug op de tijd, dat alom in het land (en meest in Oost-Vlaanderen) stokerijen werkten, en dat de herbergier vrij en vrank jenever kon schenken. De alcoholwet van Emile Vandervelde, in 1921 uitgevaardigd, heeft voorzeker een einde gesteld aan dit gebruik.

Een ander woord klinkt vreemd in onze oren : een omgang van café naar café. Een omgang wijst veelal naar een kerkelijke processie of een stoet bij een feestelijke gelegenheid. In Horebeke en omgeving organiseren de herbergiers te pas en te onpas een omgang, voor hun straat, hun wijk of gemeente.

De afwisseling van de volksspelen of de veelvoudigheid spring in het oog bij een poging om te ontleden en te rangschikken. Tel je even mee ?

best (zingen),
 bolspel - krulbol,
 - gaabil,
 druppeltje - dek (zie pintje-
 dek),
 eierklopping,
 eierapping,
 Eloy aanbieden,
 gaabil = bolspel,
 hondenkoersen,
 Klaas en Klazin aanbieden,
 komiekst (zingen),
 krulbol = bolspel,

kuipkensteking,
 liegen (om het meest),
 luchtbal(lon),
 meest (liegen),
 meiboom,
 muiltrekking,
 omgang,
 papeting,
 pintje-dek met geutelingen,
 koek,
 wafels,

puidenrijding,
 ringsteking,
 tripbijting,
 verlichting,
 vuurwerk,
 zakloping (oude wijven),
 zingen - best,
 - komiekst,

De veelheid en/of volheid van de volkse ontspanning, na harde inspanning en zwaar labuur, trekt de aandacht. Enkele gebruiken zijn in de vergeethoek geraakt : denk aan kuipkensteking, om het meest liegen, papeting en tripbijting en andere. Enkele houden stand. De verklaring daarvan vergt een onderzoek apart. Waar begint en eindigt het spel ? Waar neemt het feest een aanvang en verdwijnt het ? In hoever speelt het openbaar vertoon, de familiale sfeer, de herberg en de herbergier(st)er een rol ? Bij het beschouwen van de lijst en van de vragen kan elk van jullie reeds een gewichtige of lollige uitleg leveren. Bij elk fijnzinnig spel of vertoon kan een bron van humor verscholen zitten, die slechts voor ingewijden tot haar recht komt. We vinden hier een sprekend en tekenend bewijs. Op 18 september 1893 halen de inwoners een nieuwe kapitein in, de bevelhebber van een nachtwachterskorps, met een revue van de leden. Welke gebeurtenis komt er om de hoek zien ? De Scheldegalm van 30 april 1983 levert een onvoorstelbare historie.

Wegens menigvuldige diefstallen te Horebeke hadden enige mannen het besluit genomen een vrijwillig nachtwakerskorps in te richten; het opperbevelhebberschap was aan Patron D.T. opgedragen. Die post verkreeg hij tot loon van zijn waakzaamheid. Hier volgt de tekst ongewijzigd :

Deze week nog heeft hij een staaltje daarvan gegeven. Als waker aangesteld over een ganse blekerij was hij ongelukkig in slaap gevallen. Het geweer lag nevens hem en hij hield een waakhond met een keten aan de hand.

Omtrent elf uur kwamen voetgangers voorbij. Ziende dat onze waker in een diepe slaap gedompeld lag, niettegenstaande het geblaf van de hond, maakten ze de keten los, losten de twee scheuten waarmee het geweer geladen was en gingen lachend hun weg voort. De naaste gebuur die de scheuten gehoord had, staat op, snelt ter plaats en tot zijn grote verwondering vindt hij de waker gerust sla-

pen. Hij ontwaakt hem (sic). Hoe stond deze verwonderd te zien, als hij geen hond met de keten aan de hand meer ontwaarde. Hij nam zijn geweer. Hij wilde schieten, maar ongelukkig was het niet meer geladen. Onnodig te zeggen, dat des anderendaags dit nieuws zich in de gebuurte met de snelheid van de bliksem verspreidde en dat menigeen de kapitein-nachtwaker kwam gelukwensen voor de eer die hem te beurt is gevallen. De ganse gemeente juicht dit ontwerp toe, verzekerd zijnde, dat zij nu eindelijk des nachts door geen dieven meer zullen verontrust worden.

Bij kennisname van deze luisterrijke daad en het feest van de aanstelling in september gaat een licht op, hoe onze voorouders een gek (?) gebeuren langs een leuke kant konden keren. We stellen in elk geval vast, dat we van onze grootouders en voorouders nog een en ander kunnen leren.

Marcel Bousard en Renaat van der Linden.

BOEKBESPREKING

Geraardsbergen in de tijd van toen 1899-1959.

FLAMANT, Jacques.

Ars Antiqua.

Astridlaan 106

9500, Geraardsbergen.

1982 : 109 bl.; fotocopie; 600,-fr.

In het najaar van 1981 verscheen van de hand van J. Flamant de bundel **Geraardsbergen in oude zichtkaarten**. Dit werk was opgevat als zuivere bronnenpublicatie, nl. in de vorm van afbeeldingen van prentkaarten van de uitgevers A.D.F.N. (sinds de publicatie bekend als A. De Frène, Nederbrakel) S.B.P. (Société Anonyme Belge de Phototype, Bruxelles) en SUGG (uitgever Albert Sugg te Gent).

Door middel van kwaliteitsvolle fotocopieën werden systematisch alle postkaarten van hogervermelde uitgevers afgedrukt. Aan de hand van reeksnummers werd getracht de volledige series te reconstrueren.

In een tweede bundel, gepubliceerd op 22 augustus 1982, worden de kaarten uitgegeven door Gustaaf Broeckaert voorgesteld. Een korte inleiding, van de hand van Franz Broeckaert, schetst de geschiedenis van deze stam. Leopold Broeckaert (1833-1871) kwam zich vanuit Zottegem te Geraardsbergen vestigen, als foto- en lithograaf, op de hoek van de Oudenaardse- en Lessensestraat.

Zijn enige zoon Gustaaf (1863-1926) volgde zijn vader in het drukkersambt op en ging zich in 1891, na zijn tweede huwelijk, zelfstandig vestigen op de hoek van de Lessensestraat met het Stationsplein. Daar installeerde hij zijn *Imprimerie «Au Grand Bon Marché» Drukkerij*. Na zijn dood werd het handelshuis overgenomen door zijn zoon Franz die het zou exploiteren tot 1960 en een jaar later de 'Bazar' verkocht.

Van de vele postkaarten (213 kaarten tijdens de periode tussen 1899 en 1958, in 21 reeksen) door de Broeckaerts uitgegeven, drukten zij er zelf nooit één.

In deze tweede bundel voert J. Flamant dezelfde nauwgezette systematiek door als die welke hij eerder heeft toegepast. Deze keurige ordening strekt zeker tot voorbeeld en maakt van deze bundel niet alleen een aangenaam kijkboek, maar verheft het tot een uiterst interessant naslagwerk voor de vorser.

Het ikonografisch materiaal dat we op deze postkaarten voor de periode tussen de eeuwwisseling en de Tweede Wereldoorlog terugvinden is van hoge waarde voor de studie van deze tijdspannen. Een onbevooroordeelde en niet-geïnterpreteerde publikatie van bronnenmateriaal, zeker wanneer het zoals hier onontgonnen terrein betreft, is uniek te noemen voor wat Geraardsbergen aanbelangt. Al te vaak immers wordt in de Oudenbergstad werk aan de man gebracht dat een herkauwde versie van reeds eerder bewandelde paden is.

Jacques Flamant, voorzitter van de Carto Numis Club Geraardsbergen (C.N.C.), bezit de meest rijke kaartenverzameling over de Denderstad. Na de publikatie van zijn tweede bundel, wordt reeds gewerkt aan een band met de postkaarten uitgegeven door Cock-Pieraert en L'Haire (met kleurendruk !). Ook liggen plannen op stapel om een bundel uit te brengen met de postkaarten uitgegeven door alle scholen van Geraardsbergen en randgemeenten. En er is meer : tot slot wordt ook gedacht aan het publiceren van een boek over **De Kantwerksters van Vlaanderen in postkaarten**.

Proficiat aan de man die onbaatzuchtig zijn medewerking verleent aan de speurders naar het verleden van ons dierbaar Geraardsbergen.

Stéphane Godfroid.

INHOUD OOSTVLAAMSE ZANTEN LVII (1982)

I. VOLKSKUNDE IN HET ALGEMEEN

Verenigingen. Kongressen. Musea. Tentoonstellingen, enz.

1. M. De Puydt, H. Pintelon, R.v.d.L. Jaarverslag K.B.O.V. 1981	173
2. Kongres Intern. Society f. european Ethnology & Folklore 1982	233
3. Kongres v/d Federatie v. Nederlandse Verenigingen v. Oudheidkunde & Geschiedenis v. België, en de sekte Volkskunde	236
4. L. van Dijk-Vanhooren. De K. van Kunst, de K. van Kant te Brugge	171

Personalia

5. Sekretaris Marc De Puydt & eresekretaris M. Broeckhove (R.v.d.L.)	2
6. M. Daem. In memoriam Gustave Rouquart, calligraaf	2
7. Idem. In memoriam Joan Vandenhoute	60
8. C.V. Trefois & R.v.d.L. In memoriam André Vyncke	186
9. H. Arens. Hulde aan Fr. De Vos en Vedastus Verstegen	174
10. R.v.d.L. Marcel Daem 25 j. redakteur (zie ook p. 62)	215
11. Idem. Maurits Broeckhove, een kwart eeuw sekretariaat	214

Grondslagen. Methodiek. Bibliografie en algemeen

12. V. Van den Dooren. Abraham Hans 1882-1982	3
13. M. Daem. Votiefschilderijen. Mirakelboek. St.-Anna te Bottelare	61
14. J. Van Haver. 25 jaar Volkskunde in Vlaanderen	174
15. Problems of the european Ethnography and Folklore. Zie nr. 2	
16. Centrum voor Vlaamse Volkskultuur. Zie nr. 3.	
17. M. Van Wesemael. De Gentse suikerbakkers	216
18. M. Bousard & R.v.d.L. Horebeke. Vierdagen 1891-1983. Weekblad. Spelevolutie	237
19. N.V.B. L. Sips. Vlaamse literaire tijdschr. 1850-1960 (R.v.d.L.)	184
20. Ibidem. L. Depraetere. Brugse Almanakken (R.v.d.L.)	185
21. J. Flamant. Geraardsbergen 1899-1959 (S. Godfroid)	244
22. M. De Puydt & R.v.d.L. Prijsvraag A. de Cockfonds 1984	178

II. NEDERZETTING

23. F. Van Winkel. De Teutonen & voormalige Luikse Kempen. Zie nr. 3

III. GEBOUWEN

24. Kerk van Bottelare. Zie nr. 13. - 25. R. Adriaenssens. Steenhouwersmerken & historische gebouwen. Zie nr. 3. - 26. W. Driesen. Vakwerkbouw in Zuid-Limburg. Ibidem. - 27. W. Johnson. Metselaarstekens. Ibidem. - 28. Huis Sleepstraat Gent / Suikerraffinaderij. Zie nr. 17. - 29. Kortwoonst Horebeke. Woonhuizen i.v.m. A. Hans. Zie nr. 12.

IV. VOORWERPEN

30. M. Driessen. Torenhanen in Limburg. Zie nr. 3. - 31. Devotionalia. Zie nr. 13.

V. TEKENS & UITHANGBORDEN

32. Steenhouwersmerken & Metselaarstekens. Zie nr. 34. - 33. Titels Uithangborden. Zie nr. 18.

VI. TECHNIEK. BEROEPEN. VOLKSKUNST. NIJVERHEID

34. S. Godfroid. De familie Hooghuis. Orgelbouwers. Zie nr. 3. - 35. P. Vansummeren & R.v.d.L. Bedevaartvaantjes. Zie nr. 3. - 36. Steenhouwersmerken & Metselaarstekens. Zie nr. 32. - 37. Gustave Rouquart. Calligraaf. Zie nr. 6. - 38. Blad Guldenboek Kontich. Abraham Hans. Zie nr. 12.
39. G. Van Betsbrugghe. Jeneverstokerijen te Deinze	177
40. H. De Bruyne & R.v.d.L. Een eeuw geboortegrafiek	187
41. M. Van Damme. De Oudenaardse Reuzen	170
42. Torenhanen. Zie nr. 30. - 43. Suikerbakkers. Zie nr. 17. - 44. Brouwer. Zie nr. 3.	

VII. VOLKSPSYCHOLOGIE. TYPISCHE GROEPEN & INDIVIDUEN

45. De familie Hooghuis. Zie nr. 3. - 46. Teutonen. Ibidem. - 47. Jeneverstokers. Zie nr. 39. - 48. Abraham als Type. Zie nr. 12. - 49. Toverrij. Bezetenheid. Zie nr. 13. - 50. Herbergiers. Zie nr. 18. - 51. Suikerbakkers. Zie nr. 17. - 52. Ontwerpers geboortegrafiek. Zie nr. 40.

VIII. VOLKSDRACHTEN & SIERADEN

53. De K van Kant. Zie nr. 4. - 54. R.v.d.L. Huwelijks- en Geboortelijst. Reklame 179

IX. VOEDING

55. A. Boesmans. Theeverbruik in de Zuidelijke Nederlanden. Zie nr. 4. - 56. P. De Somer. Brouwerij Cerckel te Diest. Ibidem. - 57. Suiker. Zie nr. 17.

X. ZEDEN & GEBRUIKEN. LEVENSLLOOP. JAARKRANS. SPELEN & FEESTEN

58. Abraham Hans. Huwelijk en gezin. Zie nr. 12. - 59. Kinderbiblioteek. Ibidem. Geboortegrafiek. Zie nr. 40. - 60. Huwelijkslijst & Geboortelijst. Zie nr. 54. - 61. H. Smulders & R. Renson. Volkssporten in Vlaanderen. Zie nr. 3. - 62. R. Van Craenenbroec k. Zwaarddansen. Ibidem.
62. J. Flamant. Geraardsbergen 1899-1959. (S. Godfroid) 240.
63. Feesten. Horebeke Vierdagen 1891-93. Spelevolutie 237

XI. SOCIALE & RECHTERLIJKE VOLKSKUNDE

64. P. De Win. Rechtsarcheologie, onbekend begrip in België. Zie nr. 3.

XII. VOLKSGELOOF

65. Votiefschilderijen. Mirakelboek. St.-Anna. Zie nr. 13. - 66. Bedevaartvaantjes. Zie nr. 3 (Vansummeren & R.v.d.L.) - 67. Geboortegrafiek. Zie nr. 40. - 68. A. Hans. Type als Waterman. Zie nr. 12. - 69. T. Penneman. Toegepaste sterrenkunde (astrologie). Zie nr. 3.

XIII. VOLKSGENEESKUNDE

70. Toverij, bezetenheid. Exorcisme. Zie nr. 13. - 71. Astrologie. Zie nr. 3.

XIV. VOLKSWETENSCHAP. PLANTEN-, DIER-, WEER- & STERRENKUNDE

72. Veestapel te Deinze 1770. Vergelijkingsnormen. Zie nr. 39. - 73. Sterrenkunde. Zie nr. 3. - 74. Dieren als prijs. Zie nr. 18.

XV. VOLKSLETTERKUNDE IN HET ALGEMEEN

75. A. Hans. Zie nr. 12. - 76. Almanakken. Zie nr. 20 - 77. Mirakalboek. Zie nr. 13.

XVI. VOLKSPOESIE

78. Geboortegrafiek. Evolutie van de tekst. Zie nr. 40.

XVII. MUZIEK. DANS. UITROEPEN

79. Orgel. Zie nr. 3 Godfroid. - 80. Zwaarddansen. 62. - 81. Muziekmijen. Zie nr. 63.

XVIII. VOLKSVERHALEN. SPROOKJES. SAGEN. LEGENDEN. ANEKDOTEN.

82. M. Broeckhove. De duivel te Gent. . . . 227. - 83. Almanakken. Zie nr. 20. - 84. Legendes. Bottelare. Zie nr. 13. - 85. Anekdote. Zie nr. 63.

XIX. VOLKSTONEEL. POPPENSPEL. VOLKSSCHOUWBURG

86. Historische vertoning. sept. 1892. Zie nr. 18.

XXI. VOLKSTAAL. SPREEKWOORDEN. HUMOR. SPOTROEPEN.

87. L. Wintgens. Grundlagen der Sprachgeschichte in Bereich des Herzogtums Limburg. Zie nr. 3. - 88. Almanakken. Zie nr. 20. - 89. Feesten. Zie nr. 18.

XXII. NAMEN. PLAATSEN. STRATEN. HUIZEN. VOOR- & FAMILIE- & BIJNAMEN

90. Geboortegrafiek. Zie nr. 40. - 91. Een familienaam en verkleinwoord (A. Hans). Zie nr. 12. - 92. Naamgeving huizen & straten. Zie nr. 18. Vierdagen. - 93. Suikerraffinaderijen. Zie nr. 17.

INDEX OP AUTEURS & AANGEHAALDE PERSONEN

Adriaenssens R. 236	Hans A. 3	187, 214, 215, 233, 237
Arens H. 174	Johnson W. 236	Van Dijk - Vanhooren L. 171
Boesmans A. 236	Pintelon H. 173	Van Haver J. 174
Bousard M. 237	Rouquart G. 2	Vansummeren P. 236
Broeckhove M. 2, 214, 227	Penneman T. 236	Van Wesemael M. 216
Daem M. 2, 60, 63, 215	Renson R. 236	Van Winkel F. 236
De Bruyne H. 187	Smulders H. 236	Verstegen V. 174
De Puydt M. 2, 178, 173	Tielemans E. 236	Wintgens L. 236
De Somer P. 236	Trefois C.V. 186	
De Vos Fr. 175	Van Betsbrugge G. 177	
De Win P. 236	Van Craenenbroeck R. 236	
Driesen W. 236	Van den Dooren V. 3	
Driessen M. 236	Vandenhoute J. 60	
Flamant J. 244	Van der Linden R. 2, 46, 62,	
Godfroid S. 236, 244	173, 178, 179, 184, 185, 186,	

ILLUSTRATIES

1. A. Hans 4; 2. Jacobus Blommaert 6; 3. Wapenschild fam. Blommaert 7; 4. Kortwoonst, samenkomst v. protestanten 9; 5. Interieur protestantse kerk 11; 6. Almanak 1882 13; 7. trouwboekje A. Hans 20; 8. Woning Sluis Mevr. Hans 21; 9. Woning Hans Kontich 21; 10. Kaft Gids Folklore-Museum, Antw., 22; 11. Fordje v. A. Hans 28; 12-17. Kaft Kinderbibliothek, nr. 91, 220, 325, 481, 638, 689a 30; 18-19. Idem als vorige, nr. 1, 600, 33; 20. Affiche huldeviering 35; 21. Blad uit Guldenboek Kontich 36; 22. Lode Baekelmans feestredenaar 37; 23-24. Beelden hulde in Brussel 39; 25. Doodsbrief A. Hans 42; 26. Doodsbrief Mevr. Hans 45; 27. Pentekening E. Van Offel. Verhuren van wezen 55; 28. Viering Kontich 58; 29. A. Hans met dochter Mimi 58; 30 en 30a. Twee nurs. Kinderbib. 171 derde & vierde druk 59; 31. A. Hans voor de IJzertoren 59; 32. Gildeboek Broederschap St.-Anna Bottelare 64; 33-34. Kaft boekjes Broederschap 65; 35. Medaille aartsbroederschap 65; 36-38. Ex-voto's Deerlijk Bottelare 68; 39. Derde statie ommevang 69; 40. Kapel ca 1800 70; 41. Eerste statie ommevang 71; 42. St.-Annabeeld 72; 43. Kerk 73; 43-44. twee St.-Annamedailles 74; 45. Bedevaartvaantje 75; 46. Mirakuleus beeld 78; 47. Interieur kerk 81; 48. portret J.F. Van Poucke 83; 49. Portret M.M. Rodriguez d'Evora y Vega 85; 50. Familiewapen van deze familie 86; 51. Lijkblazen van de familie 87; 52. Lijkblazen M.J. Joigny de Pamele 88; 53. Portret M.A. Rodriguez d'Evora y Vega 89; 54. Zonen van P.P. Rubens 91; 55. Lijkblazen zie nr. 51. 92; 56-78. Votiefschilderijen van kinderen, p. 93-114; 79. Houtgravure St.-Anna 104; 80. Gedenkteken pastoors Van Lekeburne 118; 81. Bedevaartvaantje 137; 82. St.-Annabeeldje 138; 82a. St.-Annatroon, met krukken 139; 83-84. Hschr. Index Exorcismorum 147; 84a. Reliekhouders St.-Jan-B. 152; 85. Vierde Statie ommevang 154; 86. Prentje St.-Anna 156; 87. Aangekleed St.-Annabeeld 162; 88. Stand Kantklub St.-Katelijne 1981 te Brugge 171; 89. Burgemeester, schepenen en gevierden op stadhuis te Lokeren 175; 90. Geboortelijst 181; 91. Geboortegeschenk steentje & 92. zelfklever Baby aan boord 182; 93-143. Geboortekaartjes van 1885 tot 1982, p. 187-212; 144. Huis Sleepstr. Gent 220; 145. Uitnodiging Bidmis 223; 146. Beetwortelsuikerfabriekatie & 147. karikaatuur strijd riet en wortels : Fransman & Engelsman 224; 148-150. Voorstelling duivel 22, 7, 229, 232; 151-153. Beelden uit Suzdal 233, 235; Sint-Niklaas, bol, kalkoen 242.

Uw bestuur heeft de lidbijdrage behouden. Oostvlaamse Zanten blijft in verhouding het goedkoopste en rijkst geïllustreerde tijdschrift voor de studie van het volksleven in het heden en verleden. Sprankelende bijdragen verrijken uw geest.

In de huidige tijd mogen we een bond en een blad dat de eigen waarden voortdurend bestudeert, niet in de steek laten, maar nu minder uitstappen en reizen naar verre gebieden voorkomen, moeten we de kennis van ons volksleven bijhouden, door lectuur en door medewerking in Zoeken en Zanten, Vragen in Volkskundige Kroniek. Onze Bond en blad, museum en bibliotheek werken meer dan ooit voor ontwikkeling van vandaag en morgen. Belangstellenden sluiten aan na kennismaking met ons tijdschrift, onze bibliotheek en museum. Werft U ook een nieuw lid aan ? De werking van de Bond in ons orgaan en in het museum zal nog in waarde kunnen stijgen !

Gewoon lid	400 F	Beschermende leden	600 F
Derde leeftijd	350 F	Steunende leden	1.200 F
Familieleden	150 F	Abonnement : binnenland	450 F
Kantwerksters	550 F	buitenland	600 F